

INTELLEKTUAALOMANDI ÕPPEMATERJAL



Kallis lugeja!

See õppematerjal on koostatud sooviga anda Sulle ülevaade aina tähtsamaks muutuvast intellektuaalomandi maailmast. Siit leiad kõik vajaliku, et mõista seda esmapilgul keerulist valdkonda. Täpsuse huvides on sellesse õpikusse kirja pandud ka seonduvad seaduseparagrahvid, millest kõnealuses valdkonnas juhitudakse. Aja jooksul seadused aga muutuvad. Seepärast peaksid enne tähtsamate otsuste vastuvõtmist nende kehtivusele suuremat tähelepanu pöörama.

Uudishimu ja teadmistejanu soovides



Eesti Intellektuaalomandi
ja Tehnoloogiasirde Keskus

Autorid:

Martin Hanson
Marius Kuningas
Triin Muuk-Adrat
Riina Pohlak
Ardo Urmet

Väljaandja:

Eesti Intellektuaalomandi ja Tehnoloogiasirde Keskus

Kõik autoriõigused on kaitstud 2015

EITK ei ole vastutav õppematerjali kasutamisest tekkida võivate kahjude eest.

ISBN 978-9949-38-164-7



9 789949 381647

Sisukord

1.	Sissejuhatus intellektuaalomandisse	6
1.1.	Intellektuaalomandi mõiste	6
1.2.	IO põhiliigid	6
1.2.1.	Autoriõigus	7
1.2.2.	Autoriõigusega kaasnevad õigused	7
1.2.3.	Tööstusomandi õigused	8
1.2.4.	Kaubamärk	8
1.2.5.	Patent ja kasulik mudel	9
1.2.6.	Tööstusdisainilahendus	10
1.2.7.	Geograafiline tähis	11
1.2.8.	Mikrolülituse topoloogia	11
1.2.9.	Sordikaitse	11
1.2.10.	Ärisaladus	12
1.3.	IO õiguse kehtivuse põhiprintsiibid	12
1.4.	IO õiguste omandamine ja kasutamine Eestis	13
1.5.	Rahvusvaheline raamistik	13
1.6.	IO kasvav tähtsus	14
2.	IO mõju majanduse kasvule	15
2.1.	Teenusmajanduse mõiste	15
2.2.	IO õiguste haldamine ja nendest kasu saamine	15
2.3.	IO strateegia ja poliitika	16
2.4.	IO kommertsialiseerimine	16
3.	Autoriõigus, üldkasutatav teos ja autoriõiguse piirangud	18
3.1.	Autoriõiguse mõiste	18
3.2.	Autoriõiguse tekkimise tingimused	18
3.3.	Erandid autoriõigusest	19
3.4.	Ühine autorsus ja kollektiivne teos	20
3.5.	Riigisisene ja rahvusvaheline raamistik	21
3.6.	Autoriõigused ja nende kehtivus	21
3.7.	Autoriõiguste üleandmine	23
3.8.	Autoriõiguste piirangud, üldkasutatav teos ja teose vaba kasutamine	24
3.9.	Autoriõiguste rikkumine ja õiguste jõustamine	25
4.	Autoriõigusega kaasnevad õigused	28
4.1.	Autoriõigusega kaasnevate õiguste mõiste	28
4.2.	Teose esitajate õigused	28
4.3.	Fonogrammitootjate õigused	29
4.4.	Filmi esmasalvestuse tootja õigused	30
4.5.	Televisiooni- ja raadioteenuse osutaja õigused	30
4.6.	Andmebaasi tegijate õigused	30

5.	Patendid, kasulikud mudelid ja sordikaitse	32
5.1.	Leiutised ja nende kaitsmise eesmärk	32
5.2.	Patendid ja kasulikud mudelid.	32
5.3.	Patentsuse kriteeriumid	33
5.4.	Mittepatenditavad leiutised	34
5.5.	Patendiomaniku ainuõigused.	34
5.6.	Riiklikud ja rahvusvahelised patendi registreerimise institutsioonid	35
5.7.	Patendiuringud.	37
5.8.	Patendiõiguste rikkumine ja jõustamine	37
5.9.	Sordikaitse.	38
6.	Tööstusdisainilahendused	39
6.1.	Tööstusdisainilahenduse mõiste	39
6.2.	Tööstusdisainilahenduste õigused	39
6.3.	Riigisisene ja rahvusvaheline raamistik	40
7.	Kaubamärgid, geograafilised tähised, päritolutähised ja domeeninimed	41
7.1.	Kaubamärgid.	41
7.2.	Kaubamärkide liigid.	41
7.3.	Kaubamärgid, mis ei saa õiguskaitsset.	42
7.4.	Riigisisene ja rahvusvaheline raamistik	42
7.5.	Kaubamärgiomaniku ainuõigused, nende rikkumine ja õiguste jõustamine	43
7.6.	Geograafilised tähised ja päritolutähised	43
7.7.	Domeeninimed.	45
8.	Ärisaladus	47
8.1.	Ärisaladuse mõiste	47
8.2.	Ärisaladuse määratlemine ettevõttes	47
8.3.	Ärisaladuse rikkumine ja õiguste jõustamine	47
9.	Kõlvatu konkurents	49
9.1.	Kõlvatu konkurentsi mõiste	49
9.2.	Kõlvatu konkurentsi liigid.	49
9.3.	Õiguste jõustamine	50

1. Sissejuhatus intellektuaalomandisse

1.1. Intellektuaalomandi mõiste

Intellektuaalomand: inimese intellektuaalse tegevuse tulemus ning õigus selle eest tasu saada. Intellektuaalomand hõlmab autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi, leiutisi, tööstusdisainilahendusi, kaubamärke, geograafilisi tähiseid, ärisaladusi, sordikaitset, domeeninimesid, päritolutähiseid, mikrolülituse topoloogiad ja kõlvatut konkurentsi.

Igapäevaelus ümbritseb meid mitmesugune vara. Tavaliselt märkame esmapilgul materiaalseid vahendeid, nagu autod ja majad. Tegelikult leidub meie ümber ka mittemateriaalset vara, mis avaldub peamiselt oskusteabe ja loomingu. Sellist mõttetegevuse tulemust nimetatakse intellektuaalomandiks (IO).

Nii nagu materiaalse vara omanikel on õigus teenida omandiga tulu (nt maja üürides), on selline õigus ka intellektuaalomandi omanikel. Intellektuaalomandi õigused võimaldavad omada ning tulu saada inimese intellektuaalsest tegevusest ja loomingu. Näiteks leiutised kuuluvad leiutajale ning autori looming (nt raamat, muusika jne) autorile.

Iga kord, kui eelnimetatud kaupu ostame, läheb osa ostusummast autoritele, et kompenseerida nende tehtud pingutusi ja investeeringuid. See omakorda innustab autoreid edaspidigi loometöösse ning innovatsiooni panustama. Tänu sellele on tööstus- ja teenindussektorite arv viimase 100 aasta jooksul hoogsalt kasvanud.

11. aprillil 2012. aastal andis Ameerika Ühendriikide kaubandusministeerium välja aruande teemal „Intellektuaalomand ja Ameerika Ühendriikide majandus: tööstusharud”, milles leiti, et intellektuaalomandipõhised tööstusharud annavad tööd vähemalt 40 miljonile inimesele ning 2010. aastal moodustasid need Ameerika Ühendriikide sisemajanduse kogutoodangust 34,8%.

Intellektuaalomandi õiguse eesmärk on kaitsta teadmisi, et seeläbi ergutada ja edendada loometegevust. Maailmas oleks palju vähem leiutajaid ja autoreid, kui nad oma pingutustest mingisugustki kasu ei saaks. See tooks endaga kaasa selle, et me ei saaks enam nautida sellises koguses raamatuid, muusikapalu, kunsti ning uuenduslikke leiutisi, nagu me senini harjunud oleme. Samuti ei investeeriks tööstusharud suuri summasid uute toodete uurimistöösse ja arendustegevusse, kui nad poleks veendunud, et nende leiutised võimaldavad tehtud kulutused tagasi teenida. Seega on intellektuaalomand lisaks selle loojale kasulik ka avalikkusele.

1.2. IO põhiliigid

Lähtudes 1967. aasta 14. juulil allkirjastatud konventsioonist, millega loodi Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon (hiljem WIPO), jagunevad põhilised intellektuaalomandi õigused kolmeks:

1. autoriõigus;
2. autoriõigusega kaasnevad õigused;
3. tööstusomand.

1.2.1. Autoriõigus

Autoriõigus kaitseb kirjandus-, teadus- ja kunstiteoste autoreid nende teoste loata kasutamise eest. Autoriõigus teosele tekib teose loomisega. Teos loetakse looduks hetkel, mil see on väljendatud mingis objektiivses, tajumist ja reprodutseerimist või fikseerimist võimaldavas vormis. Autoriõiguse tekkimiseks ei ole vaja seda kuskil registreerida ega täita mingeid formaalsusi.

Autoriõiguse sisu moodustavad **isiklikud õigused** ja **varalised õigused**. Isiklikud õigused võimaldavad autoril kaitsta enda teose mainet ning varalised õigused saada majanduslikku kasu teose kasutamisest. Üldine põhimõte on, et teine isik võib teost kasutada vaid autori nõusolekul. Eestis kehtib autoriõigus üldjuhul autori kogu eluaja jooksul ja 70 aastat pärast tema surma, olenemata kuupäevast, millal teos on õiguspäraselt avalikustatud.

Näide. Kirjanik Ernest Hemingway teosed on Eestis autoriõigustega kaitstud kuni aastani 2031.

Eestis reguleerib autoriõigusi autoriõiguse seadus.

1.2.2. Autoriõigusega kaasnevad õigused

Autoriõigusega kaasnevad õigused tulenevad autoriõigusega kaitstud teosest ja on tihedalt seotud autoriõigusega. Nimetatud õigused hõlmavad **teose esitajate** (tantsijate, näitlejate, muusikute jne), fonogrammitootjate ning televisiooni- ja raadioteenuse pakkujate õigusi. Autoriõigusega kaasnevad õigused tekivad teose üldsusele kättesaadavaks tegemisega. Teine isik võib teost kasutada endiselt vaid autori loal. Autoriõigusega kaasnevad õigused kehtivad 50 aastat alates teose esmakordsest esitamisest, salvestamisest või edastamisest.

Näide. Pjotr Tšaikovski teoste autoriõiguste kaitse on lõppenud, kuid Viini filharmonikute õigused Tšaikovski loomingu paarikümne aasta taguse kontserdi esitusele kehtivad.

Eestis reguleerib autoriõigusega kaasnevaid õigusi autoriõiguse seaduse 8. peatükk.

Olulisimad autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi reguleerivad välislepingud on Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (1886), teose esitajate, fonogrammide tootjate ja ringhäälinguorganisatsioonide kaitse rahvusvaheline konventsioon (tuntud kui Rooma 1961. a konventsioon), konventsioon fonogrammide tootjate kaitseks nende fonogrammide ebaseadusliku kopeerimise vastu (tuntud kui Genfi 1971. a konventsioon), intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping ehk TRIPS-leping (1994) ning WIPO esitus- ja fonogrammileping (1996).

Autoriõigus: õigus kaitsta teose autorsust. See hõlmab kaitset kirjandus-, teadus-, kunstiteoste ja muude teoste loata kasutamise eest.

Autoriõigusega kaasnevad õigused kaitsevad vahendajaid, kes teatud liiki teoseid avalikkusele edasi annavad (nt esinejad ja fonogrammi-tootjad).

Tööstusomandi alla liigitatakse mitu intellektuaalomandi liiki, kuid nende ühine omadus seisneb vajaduses teha õiguste saamiseks jõupingutusi.

1.2.3. Tööstusomandi õigused

Tööstusomand on üldmõiste, mis tähistab õigusi kauba- ja teenindusmärkidele, patentidega kaitstud leiutistele, kasulikele mudelitele, tööstusdisainilahendustele, geograafiliste tähiste kasutamisele, mikrolülituste topoloogiale, uutele taimesortidele jne. Ka kaitse kõlvatu konkurentsi vastu ning ärisala-dus kantakse ajaloolise traditsiooni alusel tööstusomandi alla.

Eestis reguleerivad tööstusomandi õigusi järgmised seadused: tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus, kaubamärgiseadus, patendiseadus, kasuliku mudeli seadus, tööstusdisaini kaitse seadus, mikrolülituse topoloogia kaitse seadus, geograafilise tähise kaitse seadus, konkurentsiseadus ning taimede paljundamise ja sordikaitse seadus.

Välislepingutest on tähtsaimad tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon (1883), TRIPS-leping ja Euroopa patendikonventsioon (1973). Eesti on liitunud ka märkide rahvusvahelise registreerimise Madridi kokkuleppe protokolliga (1989) ning tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise registreerimise Haagi kokkuleppega (1925).

1.2.4. Kaubamärk

Kaubamärgina võib kasutada mitmeid erinevaid tähiseid, kuid alati peavad need olema eristatavad ning graafiliselt kujutatavad.

Praktikas enim kasutatav tööstusomandi liik on kaubamärk. 2013. aastal esitati Eesti Patendiametile 1263 kaubamärgi registreerimise taotlust ning registreeriti 1082 kaubamärki. Kaubamärk on **tähis, millega on võimalik eristada** ühe isiku kaupa või teenust teise isiku samaliigilisest kaubast või teenusest. Registreeritud kaubamärgi suhtes võib ainuõigust teostada ainult kaubamärgiomanikuna kauba- ja teenindusmärkide registrisse kantud isik. Kaubamärgiomanik on kohustatud registreeritud kaubamärki kasutama vaid registreeringus märgitud kaupade ja teenuste tähistamiseks.

Kaubamärgid on tänapäeval ettevõtete lahutamatu osad ning tuntumate kaubamärkide puhul moodustavad need märkimisväärse osa ettevõtete väärtusest.

Kaubamärk **peab olema graafiliselt kujutatav**. Kaubamärgiks võib olla tähis, mis koosneb ühest või mitmest eristusvõimelisest sõnast, tähtedest, numbri-dest, joonistustest või piltidest, embleemidest, monogrammidest või allkirjadest, värvidest või värvikombinatsioonidest, aga ka kauba pakend tingimusel, et selle kuju ei tulene ainuüksi kauba iseloomust ja funktsioonist. Kaubamärgiks võib olla ka kõigi eelnevate kombinatsioon. Kaubamärgiks ei sobi kirjeldavad tähised.

Näide. Õuna kujutis elektroonikat müüva ettevõtte kaubamärgina on eristuv, kuid puuvilju müüva ettevõtte kaubamärgina see ei eristu.

Registreeritud kaubamärgi suhtes hakkab õiguskaitse kehtima kaubamärgi registreerimistaotluse esitamise kuupäeval ja kehtib 10 aasta möödumiseni registreeringu tegemise kuupäevast.



Näited Coca-Cola ruumilistest ja kujutiskaubamärkidest

Kaubamärkide kujundamine on pikaajaline ja kulukas protsess, mistõttu klientide seas tuntuse saavutanud kaubamärke muudetakse põhjalikult harva.

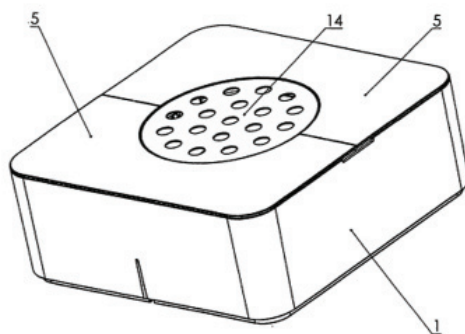
1.2.5. Patent ja kasulik mudel

Leiutisi (seade, meetod või aine) kaitstakse patentidega või kasulike mudelitena. Leiutis on patentitav, kui see on uus, sel on leiutustase ja see on tööstuslikult kasutatav. Patendiga ei kaitsta näiteks leiutisi, mis on vastuolus avaliku korra ja moraaliga, ning raviviise ja diagnoosimeetodeid, mida kasutatakse inimeste või loomade haiguste raviks või diagnoosimiseks. **Patendiomanikul on ainuõigus patendiga kaitstud leiutisele.** Ainult patendiomanikul on õigus kasutada patendist tulenevaid õigusi ja keelata teistel isikutel nende õiguste kasutamist. Patent kehtib kuni 20 aastat patenditaotluse esitamise kuupäevast arvates. Patenditaotluse ja patendi jõushoidmiseks tuleb tasuda riigilõiv iga kehtivusaasta eest.

Patent / kasulik mudel annab selle omanikule ainuõiguse teatud perioodil leiutist ise kasutada ja vältida leiutise valmistamine, müümine või kasutamine teiste isikute poolt.

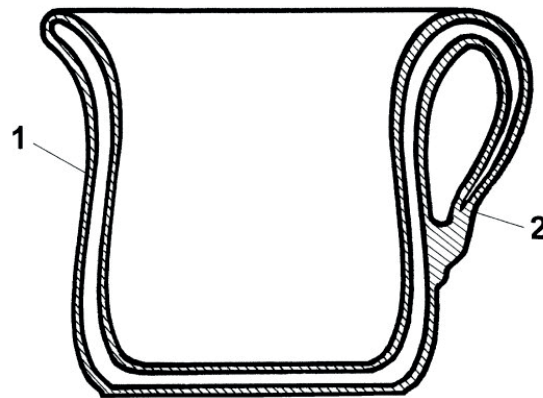
Peale patentide on Eestis võimalik taotleda ka leiutise kasuliku mudelina registreerimist. Kasuliku mudeli nõuded leiutustasemele on leiutisega võrreldes leebemad. Kasulikul mudelil on leiutustase, kui erinevuse tõttu tehnika tasemest ilmneb leiutise kasutamisel kasulik tehniline omadus või muu kasulik omadus. Kasuliku mudeli registreering kehtib neli aastat registreerimistaotluse esitamise kuupäevast arvates.

Patendid kehtivad kuni 20 aastat. Pärast seda kaotab patendiomanik ainuõiguse kaitstud leiutisele ja see muutub avalikkusele tasuta kättesaadavaks.



Pilt 1. Taimekasvatuspott ja taimekasvatuspoti kassett (Eesti patent nr EE05706)

Näiteid laialt levinud patentidest, mis on kehtivuse kaotanud: elektrilamp, lauatelefon, grammofon.



Pilt 2. Termostass (Eesti patent nr EE05438)

1.2.6. Tööstusdisainilahendus

Tööstusdisainilahendus: toote tasapinnaline või ruumiline väliskujundus.

Tööstusdisainilahendus kaitseb toote väliskujundust, seega ainult idee vormi, mitte ideed ennast. Väliskujundusena käsitatakse toote välisilme tunnusjoonte kogumit, mille üksikult või kombinatsioonis moodustavad vorm, konfiguratsioon, ornament, värvilahendus, faktuur ja materjal. Õiguskaitse saab tööstusdisainilahendus, mis on uus, eristatav ning mille järgi on võimalik tööstuslikult või käsitöenduslikult valmistada tooteid. Tööstusdisainilahenduse omanikul on õigus valmistada tööstusdisainilahenduse järgi tooteid, neid levitada ja müüa ning keelata teistel isikutel neid valmistada, levitada või müüa.

Näiteid tuntud tööstusdisainilahendustest: Louis Vuittoni käekottide kujundus, Toblerone šokolaadi kolmnurkne kuju.

Tööstusdisainilahenduse registreering kehtib viis aastat registreerimistaotluse esitamise päevast arvates.



Pilt 3. Eesti rahvustriga kummikud (Eesti disainilahendus nr 01600)

1.2.7. Geograafiline tähis

Geograafilised tähised on seotud kaubamärkidega. Geograafilise tähise kaitse hõlmab tooteid või teenuseid, mis on pärit teatud geograafiliselt alalt ja millel on oluline omaduslik seos selle piirkonnaga.

Üks kuulsamaid geograafilisi tähiseid on CHAMPAGNE, mis osutab Prantsusmaal Champagne'i piirkonnas toodetud vahuveinile. See tähendab, et toote kvaliteet, maitse, lõhn ja muud omadused on seotud selle piirkonnaga.

Erinevalt kaubamärgist ei teki õiguskaitse taotlejal geograafilisele tähisele ainuõigust ning ta ei saa ka selle omanikuks. Seega puudub geograafilisel tähisel omanik. Geograafilise tähise kaitse all mõistetakse registreerimisega omandatavat õigust kasutada tähist oma toodangul ning keelata isikul, kes seda õigust ei oma, tähist kasutamast. Geograafilist tähist võib pärast registreerimist kasutada igaüks, kes geograafilisele tähisele vastaval geograafilisel alal kaupa toodab, töötleb või müügiks ette valmistab või teenust osutab.

Geograafilise tähise õiguskaitse on tähtajatu.

1.2.8. Mikrolülituse topoloogia

Mikrolülituse topoloogia on mikrolülituse elementide ja kõigi või osa elementide vaheliste ühenduste mis tahes viisil väljendatud kolmemõõtmelise paigutuse kujutis või selline kolmemõõtmelise paigutuse kujutis, mis on ette nähtud kasutamiseks mikrolülituse valmistamisel, kusjuures vähemalt üks element on aktiivelement. Mikrolülituse topoloogia registreering hakkab tagasiulatavalt kehtima kas registreerimistaotluse esitamise päeval või esmakordse avaliku ärieesmärgil kasutamise alguse päeval ja kehtib kümme aastat alates registreeringu kehtivuse algusaasta viimasest päevast.

1.2.9. Sordikaitse

Sordikaitse õigustega on kaitstud uued taimesordid ning nende arendamine ja avastamine. Kõnealused õigused kuuluvad riigiti eri kategooriatesse, näiteks Ameerika Ühendriikides on uut taimesorti võimalik patendiga kaitsta. Eestis kaitstakse uusi taimesorte mõnevõrra teisiti.

Sordi registreerimiseks on nõutav sordi **eristatavus, ühtlikkus ja püsivus ning sobiva sordinime olemasolu**. Sordiregistrisse kantud sort, välja arvatud viinapuu ja puukultuuri sort, on sordikaitse all 25 aastat alates sordi kaitse alla võtmise otsuse tegemise päevast. Sordiregistrisse kantud viinapuu ja puukultuuri sort on sordikaitse all 30 aastat alates sordi kaitse alla võtmise otsuse tegemise päevast.

Sordi registreerimiseks tuleb taotlejal esitada sordiregistri volitatud töötlejale vormikohane taotlus.

Geograafiline tähis ei saa kellelegi kuuluda. Selle ülesanne on aidata vastava piirkonna ettevõtetel enda tooteid või teenuseid müüa.

NB! Tihtilugu üritavad ettevõtted tarbijaid eksiteele viia, kasutades oma toodetel geograafiliste tähistega samaseid logosid.

Sordikaitse õigused: uue taimesordi kaitse alla võtmine ja selle sordi omaniku õigused.

Eestis on kaitsealuseid sorte praeguseks üle 160: mitmesugused põllukultuurid (nisu, kaera, rapsi jne sordid) või puuvilja- ja marjakultuurid (õuna, ploomi, mustsõstra jne sordid).

1.2.10. Ärisaladus

Ärisaladus: niisugune teave ettevõtja äritegevuse kohta, mis ei kuulu avalikustamisele.

Ärisaladus on IO osa, mis on kaitstav erinevate lepingute ja kokkulepetega. Ärisaladuse avaldamine teistele isikutele võib kahjustada selle omaniku huve, eriti kui ärisaladus avaldatakse ettevõtja konkurendile. Sellisel juhul jääb ettevõtja ilma oma konkurentsieelistest.

Ärisaladuseks loetakse niisugust teavet ettevõtja äritegevuse kohta, mille avaldamine teistele isikutele võib selle ettevõtja huve kahjustada. Eelkõige mõistetakse selle all oskusteavet puudutavat tehnilist ja finantsteavet ning teavet kulude hindamise meetodika, tootmissaladuste ja -protsesside, tarneallikate, ostu-müügi mahu, turuosade, klientide ja edasimüüjate, turundusplaanide, kulu- ja hinnastruktuuride ning müügistrateegia kohta. Sellise konfidentsiaalse teabe avaldamine on käsitletav kõlvatu konkurentsina. Kõlvatu konkurents on keelatud nii riigisiseste õigusaktide kui ka rahvusvaheliste lepingutega.

Kuna ärisaladuste kaitsmise tähtsus on kasvanud, kasutavad ettevõtted aina tihedamini töölepingute lisades konfidentsiaalse info klausleid, mille alusel on rikkujatelt hiljem võimalik suuri leppetrahve välja nõuda.

Näide. Turuliidri ettevõttest lahkub keskastmejuht, kes võtab endaga kaasa kliendiandmebaasi koopia. Asudes tööle hiljuti turule sisenenud konkurendi juurde, annab ta koopia konkurendile kasutada. Konkurent saadab kõigile andmebaasis olevatele klientidele soodsamad pakkumised, mistõttu vahetavad paljud kliendid ettevõtet. See toob omakorda kaasa andmebaasi seadusliku omaniku turupositsiooni nõrgenemise ning on ärisaladuse rikkumine.

1.3. IO õiguse kehtivuse põhiprintsiibid

IO õigused kehtivad vaid teatud aja jooksul. Seega võrreldes materiaalse vara omandiõigusega, mis kehtib kuni vara eksisteerib, kehtivad IO õigused sõltumata vara olemasolust vaid kindla perioodi jooksul. Pärast sellise perioodi möödumist pole IO omanikul enam ainuõigust oma loomingule ning looming muutub kõigile vabalt ja tasuta kasutatavaks.

Nagu eespool mainitud, on IO õiguse kehtivus valdkonniti erinev. Autoriõigus kehtib üldjuhul autori kogu eluaja jooksul ja 70 aastat pärast tema surma, kasuliku mudeli õiguskaitset on aga võimalik jõus hoida vaid kuni 10 aastat.

Patendivolinik ja IO õiguse advokaat on IO küsimustega tegelevad asjatundjad.

Teine oluline IO õiguse kehtivuse printsiip on territoriaalsus. IO õigused kehtivad ainult kindlatel territooriumitel. See tähendab, et Eestis registreeritud patent ei anna mujal riikides mingeid õigusi.

Kui IO õiguse omanik soovib oma õigusi kaitsta ka välisriikides, tuleb tal selleks esitada taotlus asjaomasesse välisriiki või taotleda seda rahvusvahelistes konventsioonides ja lepingutes ettenähtud viisil.

Näide. 21. sajandi alguses hakati Indoneesias ära kasutama kohaliku tööstuse arendamiseks varem välja töötatud tehnoloogialahendusi, mis ei olnud Indoneesias IO õigustega kaitstud. Aastaid olid Indoneesia suurimaks eksporditavateks kookospähklisaadused (viljaliha ja piim), kuid kookospähkli kestad jäid järele, mistõttu mattusid saared prügi alla. Patendiandmebaasidest otsiti üles tehnoloogialahendused, millel puudus Indoneesias IO kaitse ning milles oli võimalik kasutada toorainena kookospähkleid. Leiti üle tuhande patendi, mis olid seotud kookospähklitega või neile rakendatavad. Praegu toodetakse Indoneesias kookospähklitest komme, kooke, likööre, mööblit, ehitusmaterjale, väetist, mänguasju, poisid ja soojusmaterjale.

1.4. IO õiguste omandamine ja kasutamine Eestis

Nagu eespool mainitud, tekivad vaid autoriõigused ja nendega kaasnevad õigused automaatselt teose loomisega. Teiste IO harude puhul on õiguskaitse saamiseks vaja loometöö registreerida. **IO õiguse omanikul on ainuõigus kasutada oma loomingut teatud aja jooksul ning keelata teistel isikutel selle kasutamine.**

IO õigused kehtivad:
1. tähtajaliselt;
2. territoriaalselt.

Igal riigil on oma institutsiooniline IO registreerimise süsteem ja peaaegu kõik maailma riigid kuuluvad rahvusvahelisse IO süsteemi.

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seonduvate küsimuste ning vaidluste korral võib pöörduda õigusharidusega isiku, advokaadi või juristi poole. Samuti on võimalik pöörduda justiitsministeeriumi juurde moodustatud autoriõiguse komisjoni poole. Komisjoni üheks ülesandeks on lahendada vaidlevate poolte taotluse alusel autoriõigusega ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud vaidlusi poolte lepitamise teel. Tegemist on tõepoolest vaid lepitusmenetlusega, kus valdkonna tippspetsialistide kaasabil püütakse saavutada kompromiss vaidlevate poolte vahel. Selle eelduseks on, et kumbki vaidlev pool on valmis vabatahtlikult tulema komisjoni ette omavahelist vaidlust lahendama.

Intellektuaalomandi õiguste kaitseks on üle maailma loodud hulk organisatsioone.

Sordikaitsega seonduvate küsimuste korral saab abi põllumajandusameti sordiosakonnast.

IO õiguste rikkumise korral võib pöörduda kohtusse.

1.5. Rahvusvaheline raamistik

Eesti Vabariigi valitsus on heaks kiitnud enamiku rahvusvahelisi IO õiguse lepingutest. Olulisimad neist on nimetatud ka alateemade „Autoriõigus”, „Autoriõigusega kaasnevad õigused” ning „Tööstusomandi õigused” juures.

Nende lepingute kohaselt on Eesti Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (WIPO), Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) ja Euroopa Patendiameti (EPO) liige. Eesti on vastu võtnud ka Nizza kaubamärkide klas-

Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon (WIPO) on üks ÜRO all töötavatest agentuuridest ning sellesse kuulub 187 liikmesriiki.

sifikatsioonisüsteemi, rahvusvahelise patendiklassifikatsiooni ning Locarno tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise klassifikatsiooni.

1.6. IO kasvav tähtsus

Esimesed katsed IO-d reguleerida pärinevad 15. sajandist. Seoses trükimasina leiutamisega tekkis vajadus autoriõiguste kaitseks.

1474. aastal võeti Veneetsias vastu statuut, millega loodi patentide väljastamise süsteem ja kirjeldati patenti kui tehnilise teadmise kaitsevahendit. Veneetsia statuuti peetakse esimeseks intellektuaalomandit käsitlevaks seaduseks.

Tänapäeva tehnoloogia kiire areng on veelgi suurendanud teadlikkust IO olulisusest. Arenenud riikides moodustab teenindussektori panus SKT-sse ligi 70% ning enamik ettevõtteid kaupleb ainult teadmistega.

Lisaks on IO valdkonnas suureks probleemiks informatsiooni kiire edastamise võimalus internetis. Vaid mõni tund pärast uue linateose või muusikapala avalikustamist võib internetist leida illegaalseid koopiaid. Raamatuid, filme ja laule on võimalik tänapäeval kopeerida, nende autoriõigusi rikkuda ning ebaseaduslikult edasi müüa vaid ühe klahvivajutusega.

Ameerika Ühendriikides tehtud uuringu kohaselt on piraatkoopiate tõttu sealse muusikatööstuse otsene varaline kahju üle 6,37 miljardi dollari.

Paljude ettevõtete suurim vara on just intellektuaalne vara. BrandZ Top 100 andmetel on 2014. aasta kõige väärtuslikum tootemark Google, mille hinnanguline väärtus on 158 843 miljonit dollarit.

IO suureneva osatähtsuse ja rikkumisvõimaluste tõttu areneb ka IO õiguse valdkond üha edasi. Paljudes ettevõtetes töötavad IO õiguse asjatundjad, sealhulgas patendivolinikud, litsentsimisspetsialistid ja paljud teised.

Küsimused

1. Mis on IO?
2. Miks on vaja IO-d kaitsta?
3. Võrdle autoriõiguse (ja sellega kaasnevate õiguste) ja tööstusomandi eeliseid ning puuduseid.
4. Mille poolest erinevad kaubamärgid ja tööstusdisainilahendid?
5. Kes võivad geograafilisi tähiseid kasutada?
6. Mis vahe on patendil ja ärisaladusel?
7. Mille poolest erinevad kasulikud mudelid ja patendid?

Eestis töötab 2011. aasta rahvaloenduse kohaselt 67% elanikest teenindussektoris.

10 kõige väärtuslikumat tootemarki (BrandZ andmetel):

1. Google
2. Apple
3. IBM
4. Microsoft
5. McDonald's
6. Coca-Cola
7. Visa
8. AT&T
9. Marlboro
10. Amazon
11. Verizon

2. IO mõju majanduse kasvule

2.1. Teenusmajanduse mõiste

Majanduse kolm peamist valdkonda on:

1. põllumajandus ja metsandus – esimene sektor;
2. tööstus – teine sektor;
3. teenused – kolmas sektor.

Rahvusvahelise Valuutafondi andmetel oli 2012. aastal kolmanda sektori keskmine osakaal SKT-st 63,6%. Maailma liidritel – Ameerika Ühendriikides, Prantsusmaal ja Suurbritannias oli see näitaja ligi 80% SKT-st.

Teenusmajandusele on iseloomulik majanduse põhinemine immateriaalsel varal, millest kõige olulisem on IO. Tähtis pole mitte niivõrd vara olemine, vaid varast tulenevad õigused.

Teenusmajandus: majandussüsteem, kus suurem osa raha teenitakse teenindussektoris.

Teine oluline teenusmajanduse tunnusjoon on see, et teavet on võimalik jagada piiramatule hulgal tarbijatele. Nimelt on IO õigusi teoreetiliselt võimalik samal ajal litsentseerida piiramatule arvule kasutajatele.

Eelloetletud põhjustel on IO-l mitu eelist:

- suureneb teadus- ja arendustegevus;
- suureneb uute toodete voog;
- suureneb patendiõiguste väärtus;
- suurenevad välisinvesteeringud ja tehnoloogiabi;
- täiustub kohalik teadmiste baas.

Teiselt poolt väidavad kriitikud, et tugev IO õiguste kaitse pidurdab maailmajanduse edenemist ning süvendab lõhet arenenud maade ja arengumaade vahel. Avaliku omandi kasuks räägivad järgmised tegurid:

- vaba juurdepääs IO-le innustab rohkem leiutama;
- võimalik pakkuda paremat haridust;
- odav juurdepääs informatsioonile;
- parem keskkond vabakaubandusele ja konkurentsile.

2.2. IO õiguste haldamine ja nendest kasu saamine

Tasuta IO õigusi ja avaliku omandi edendamist väärtustavate kogukondade kõrval on peaaegu kõikides riikides ka tugev IO kaitsesüsteem, mis loob soodsa pinnase innovatsioonile ning majanduskasvule.

Kuigi IO õiguste haldamise põhimõtted tekkisid juba 19. sajandil, sai IO haldamine tõeliselt aktuaalseks 1980ndatel, kui toimusid suurimad nn patendisõ-

Viimastel aastatel on Samsungi ja Apple'i arvukad kohtuvaidlused toonud endaga kaasa karmuse uute patendisõdade alguse ees.

jad. Nendes astusid vastamisi Ameerika Ühendriikide ja Jaapani tehnoloogia-ettevõtted, kes süüdistasid üksteist enda patentide rikkumises ja plagiaadis. Nende konfliktide tõttu algatati tollal sadu kohtuvaidlusi, kus ühtset võitjat ei selgunudki. Patendisõjad vaibusid 1990ndate keskpaigas, kui nende osalised lõpetasid teineteise tõmbamise kohtuprotsessidesse.

Üldine IO haldamise põhitõde nii riiklikul kui ka organisatsioonilisel tasandil peitub heas IO kultuuris. Selle jaoks peaksid täidetud olema järgmised eeldused:

1. juhtkonna teadlikkus ja seotus IO küsimustega;
2. patentimise ja IO küsimuste vastu tunnevad huvi nii kodanikud kui ka töötajad;
3. patendipoliitika ja strateegiad on integreeritud äriplaanidega ning riiklike arengukavadega;
4. selged patentimise stiimulid teadus- ja arendustegevuse organisatsioonidele;
5. teadlikkuse, käitumuslike hoiakute ja normide edendamine.

2.3. IO strateegia ja poliitika

Eeltoodust nähtub, et IO on oluline vahend majanduskasvuks. Peamine probleem riikide IO poliitika puhul on unikaalsus. Hoolimata rahvusvahelistest konventsioonidest ja lepingutest võib IO poliitika riigiti märkimisväärselt erineda. Selline IO poliitika ja strateegia erinevus tuleneb riikide üldeesmärkide ning majandussüsteemi erinevusest (näiteks Eesti puhul on tegemist väikese avatud majandusega, Hiinas on aga suur, kuid reguleeritud majandus). See tõttu on peaaegu võimatu ühel riigil üle võtta teise riigi parimaid tavasid.

2.4. IO kommertsialiseerimine

Üks levinumaid viise majanduskasvu saavutamiseks on tehnoloogiasuure äritegevuse üleandmise ja tehnoloogia omandamise kaudu. Tehnoloogia müügi/litsentsimisega teenitakse tuleviku ettevõtmiste tarvis raha ning uute tehnoloogiate/oskusteabe muretsemisega suurendatakse tootlikust.

IO kommertsialiseerimiseks on erinevaid võimalusi:

1. **Otsene müük** – IO õiguste omaja müüb kõik oma ainuõigused ostjale. Näiteks ostis Facebook 2014. aasta märtsis virtuaalse reaalsuse tehnoloogiat tootva ettevõtte Oculus VR koos kõigi selle patentidega.
2. **Litsentsileping** – IO õiguste omaja (litsentsiandja) annab litsentsisaajale piiratud kasutusõiguse. Piirangud on tavaliselt sätestatud territoriaalselt, ajaliselt või õiguste ulatuses. 2011. aasta veebruaris sõlmisid IBM ja Samsung omavahel litsentsilepingud ning said nõnda ligipääsu teineteise tipp tehnoloogiale.

Tihtilugu kasutavad suured ja väljakujunenud klientuuriga ettevõtted turuosa hoidmiseks konkurentide väljaostmise meetodit. See aga tähendab enamasti alternatiivse ja unikaalse ärimudeli kaotamist turult, mis omakorda pärsib innovatsiooni.

3. **Oskusteabe leping** – oskusteave võib olla materiaalses (näiteks kasutusjuhend) või immateriaalses vormis (peamiselt praktiline kogemus). Pooled lepivad kokku müüja kohustuses aidata ostjat oskusteabe kasutamise meetodi loomisel. Sel põhjusel nõutakse mõnes riigis litsentsilepingute registreerimist asjakohases riigiametis.
4. **Kapitalikaupade müük ja import** – on üsna tavaline, et ostja soovib tootmise ülesseadmiseks koos IO õigustega soetada ka masinad ja seadmed. Selline üleminek tähendab ka tootmistehnoloogiaga seonduva tehnilise teabe üleminekut.
5. **Frantsiisi- ja edasimüügileping** – tehnoloogiasiire võib toimuda ka IO õiguste frantsiisi ning kaupade ja teenuste edasimüügi kaudu. Frantsiisileping on väga levinud kaubamärkide puhul, kus kaubamärgi omanik annab oma tingimustel ostjale õiguse kasutada IO-d ning sellega seotud tehnoloogiat. Eestis kasutatakse frantsiisi kaubanduses, hotellinduses, toitlustuses, autorendis ja mujal. Frantsiisi alusel töötavad näiteks toitlustusketid Subway ja Vapiano, frantsiisandjatena aga tegutsevad kosmeetikasalong Salong+ ja toitlustuskett Pizzakiosk.
6. **Ühisettevõtte** – tehnoloogiasiire võib esineda ka kahe või enama äriüksuse koostöö vormis, kus äriüksused moodustavad täiesti uue ühise ettevõtte ühiste IO õiguste kasutamiseks.

Küsimused

1. Mis on teenusmajandus ja kuidas see mõjutab maailma majanduskasvu?
2. Millised on tugeva IO õiguste kaitsmissüsteemi poolt- ja vastuargumentid?
3. Nimeta kommertsialiseerimise vorme.
4. Kuidas mõjutab tõhus IO süsteem majandust?
5. Mis eeldused on tõhusal IO kultuuril?

3. Autoriõigus, üldkasutatav teos ja autoriõiguse piirangud

Autoriõigusega on kaitsitud järgmised subjektid:

1. ilukirjandus-, publitsistika-, poliitika-, haridusalased jms kirjalikud teosed;
2. draama- ja muusikalised draamateosed;
3. audiovisuaalsed teosed;
4. fotograafiateosed;
5. kunstiteosed;
6. arhitektuuriteosed;
7. teaduslikud ja populaarteaduslikud kirjalikud ja kolmemõõtmelised teosed jne.

Autoriõiguse tekkimise tingimused:

1. originaalsus;
2. kunsti või teaduse valdkonnas;
3. väljendatud mingis objektiivses vormis;
4. on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingi tehnilise vahendi abil.



©-märgis pärineb 1909. aastal ilmunud USA autoriõiguse seadusest.

3.1. Autoriõiguse mõiste

Autoriõigus arenes välja varauusajal tänu trükikunsti levikule, mis hõlbustas kirjalike tööde kiiret paljundamist.

Autoriõigus kaitseb kirjandus-, teadus- ja kunstiteoseid lubamatu kasutamise eest. Autoriõigusega on kaitsitud järgmised subjektid:

1. ilukirjandus-, publitsistika-, poliitika-, haridusalased jms kirjalikud teosed;
2. draama- ja muusikalised draamateosed;
3. audiovisuaalsed teosed;
4. fotograafiateosed;
5. kunstiteosed;
6. arhitektuuriteosed;
7. teaduslikud ja populaarteaduslikud kirjalikud ja kolmemõõtmelised teosed jne.

3.2. Autoriõiguse tekkimise tingimused

Autoriõiguse tekkimiseks peab loomingu täitma järgmised kriteeriumid:

1. originaalsus;
2. kunsti või teaduse valdkonnas;
3. väljendatud mingis objektiivses vormis;
4. on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingi tehnilise vahendi abil.

Autoriõigus teosele tekib teose loomisega. Autoriõiguse tekkimiseks ja teostamiseks ei nõuta teose registreerimist, deponeerimist ega muude formaalsete täitmist. Seega pole õige järeldada, et tähis © annab autoriõiguse kaitse.

Teisalt ei ole ©-märgi kasutamine keelatud ning mõnel juhul võib sellel tähisel olla positiivne informeeriv mõju (tähist © kasutatakse koos loomise aasta ning autori nimega, näiteks © 2013 Jim Jungle). Kui tähis © on juba loominguks lisatud, pole lubatud seda eemaldada.

Eesti autoriõiguse seadus sätestab näidisloetelu autoriõigusega kaitstavatest teostest. Selle kohaselt on autoriõigusega kaitsitud:

- ilukirjandus-, publitsistika-, poliitika-, haridusalased jms kirjalikud teosed;

- teaduslikud ja populaarteaduslikud kirjalikud ja kolmemõõtmelised teosed (monograafiad, artiklid, teadusliku töö aruanded, plaanid, skeemid, maketid, mudelid, testid jms);
- arvutiprogrammid, mida kaitstakse nagu kirjandusteoseid. Kaitse laieneb arvutiprogrammi mistahes väljendusvormile;
- kõned, loengud, ettekanded, jutlused jt teosed, mis koosnevad sõnadest ja on väljendatud suuliselt (suulised teosed);
- stsenaariumid ja stsenaariumi plaanid, libretod; draama- ja muusikalised draamateosed; muusikateosed tekstiga ja ilma tekstita;
- koreograafiateosed ja pantomiimid;
- audiovisuaalsed teosed;
- maalikunstiteosed, graafikateosed, trükikunstiteosed, joonistused, illustratsioonid;
- lavastused ja lavakujunduslikud teosed;
- skulptuuriteosed;
- arhitektuurne graafika (joonistused, eskiisid, skeemid, joonised, plaanid, projektid jm), projekti sisu lahtimõtestavad seletuskirjad, tekstilised, programmid, arhitektuursed plastikateosed (mudelid, maketid jm), arhitektuuri- ja maastikuarhitektuuriteosed (hooned, rajatised, pargid, haljasalad jm), linnaehitusansamblid ja kompleksid;
- tarbekunstiteosed; disaini- ja moekunstiteosed;
- fotograafiateosed ja fotograafiaga analoogilisel viisil saadud teosed, slaidid ja slaidifilmid;
- kartograafiateosed (topograafilised, geograafilised, geoloogilised jt kaardid, atlased, maketid);
- õigusaktide projektid;
- standardid ja standardite kavandid;
- arvamused, retsensioonid, eksperdihinnangud jms;
- tuletatud teosed, see on teose tõlge, algse teose kohandus (adaptsioon), töötlus (arranžering) ja teose muu töötlus;
- teoste kogumikud ja informatsiooni kogumikud (sealhulgas andmebaasid) ja muud teosed.

Kasutades teiste autorite teoseid enda teaduslikes tekstides tuleb alati silmas pidada korrektset viitamist, vastasel juhul võib tegemist olla plagiaadiga.

3.3. Erandid autoriõigusest

Teose kaitstust autoriõigusega eeldatakse, välja arvatud juhul, kui autoriõiguse seadusest või muudest autoriõigusaktidest tulenevalt esineb seda välistav ilmne asjaolu. Tõendamiskohustus lasub teose autoriõigusega kaitstuse vaidlustajal.

Autoriõigusega ei ole kaitstavad:

- ideed, kujundid, mõisted, teooriad, protsessid, süsteemid, meetodid, kontseptsioonid, printsiibid, avastused, leiutised;
- rahvaloominguteosed;
- õigusaktid ja haldusdokumendid ning nende ametlikud tõlked;

Teose idee ei ole autoriõigusega kaitstud.

- kohtulahendid ja nende ametlikud tõlked;
- riigi ametlikud sümbolid ja organisatsioonide sümboolika;
- päevauudised;
- faktid ja andmed;
- ideed ja põhimõtted, millel rajanevad arvutiprogrammi elemendid, kaasa arvatud programmi kasutajaliidese aluseks olevad ideed ja põhimõtted.

Autoriõigusega ei saa kaitsta otseselt teose sisu, vaid teose välist vormi. Seega ei kaitse autoriõigus mitte seda, mida öeldakse, vaid seda, kuidas öeldakse.

Näide. Näidend, milles kirjeldatakse rivaalitsevatest perekondadest pärit kahe noore traagilist armastuslugu, ei riku autoriõiguseid. „Romeo ja Julia” etendamine ilma originaalautorile viitamata aga rikub.

3.4. Ühine autorsus ja kollektiivne teos

Autorsuse liigid:

1. üksikautor;
2. ühisautorsus;
3. kaasautorsus.

Kui teosel on vaid üks autor, pole küsimust, kellele autoriõigused kuuluvad. Kuid teosel võib olla ka rohkem autoreid. Sellisel juhul kuulub autoriõigus teosele, mille on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega, selle autoritele ühiselt. Ühise loomingulise tegevusega loodud teos võib moodustada ühe jagamatu terviku (ühisautorsus) või koosneda osadest, millest igaühel on samuti iseseisev tähendus (kaasautorsus). Iga kaasautorile kuulub autoriõigus ka tema loodud iseseisva tähendusega osale teoses ning ta võib kasutada seda teose osa iseseisvalt. Selline kasutamine ei tohi kahjustada teiste kaasautorite õigusi ega olla vastuolus teose kaasautorite poolt ühise kasutamise huvidega.

Näide. Olles küll kirjutanud luuletuse ühe kindla luulekogumiku tarvis, võib autor seda ikkagi avaldada ning kasutada ka teistes teostes. Luuletuse autorsus kuulub ainuisikuliselt luuletuse autorile.

Kollektiivsete teoste autoriks on teose loomisprotsessi juht.

Kollektiivseks teoseks loetakse teost, mis koosneb eri autorite kaastöödest, mille on ühtseks tervikuks ühendanud füüsiline või juriidiline isik omal initsiatiivil ja juhtimisel ning mis antakse välja selle füüsilise või juriidilise isiku nime või nimetuse all (teatmeteosed, teaduslik kogumik, ajaleht, ajakiri ja teised perioodilised või jätkuväljaanded jms). Autoriõigus kollektiivsele teosele kuulub isikule, kelle initsiatiivil ja juhtimisel selline teos loodi ning kelle nime või nimetuse all see välja anti, kui lepinguga pole ette nähtud teisiti. Kollektiivsesse teosesse võetud teoste (kaastööde) autoritele kuulub autoriõigus oma teosele ning nad võivad oma teoseid kasutada iseseisvalt, kui lepinguga ei ole kindlaks määratud teisiti. Kaastööde autoreid ei loeta ühisteks autoriteks.

3.5. Riigisisene ja rahvusvaheline raamistik

Eestis reguleerib autoriõigusi autoriõiguse seadus. Olulisimad autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi reguleerivad rahvusvahelised lepingud on Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (1886), teose esitajate, fonogrammide tootjate ja ringhäälinguorganisatsioonide kaitse rahvusvaheline konventsioon (tuntud kui Rooma 1961. a konventsioon), konventsioon fonogrammide tootjate kaitseks nende fonogrammide ebaseadusliku kopeerimise vastu (tuntud kui Genfi 1971. a konventsioon), intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping ehk TRIPS-leping (1994) ning WIPO esitus- ja fonogrammileping (1996).

Eestis on autoriõiguse küsimused justiitsministeeriumi valitsemisalas.

Globaalsel tasandil on olulisim institutsioon WIPO, kes töötab autoriõiguse valdkonda puudutavate normide ja standardite arendamise nimel.

3.6. Autoriõigused ja nende kehtivus

Autoriõigused jagunevad kaheks: isiklikud õigused ja varalised õigused. Autori isiklikud õigused on autori isikust lahutamatud ning ei ole üleantavad. Autori isiklikud õigused hõlmavad õigust:

1. **autorsusele** – autoril on õigus esineda üldsuse ees teose loojana ja nõuda teose loomise fakti tunnustamist teose autorsuse seostamise teel tema isiku ja nimega teose mis tahes kasutamisel;
2. **autorinimele** – autoril on õigus otsustada, millisel viisil peab olema tähistatud autori nimi teose kasutamisel – kas autori kodanikunimega, autorimärgiga, varjunimega (pseudonüümiga) või ilma nimeta (anonüümselt);
3. **teose puutumatus** – autoril on õigus teha ise või lubada teha teistel isikutel teoses endas, selle pealkirjas (nimetuses) või autorinime tähistuses mis tahes muudatusi ning õigus vaidlustada ilma autori nõusolekuta tehtud muudatusi;
4. **teose lisadele** – autoril on õigus lubada lisada oma teosele teiste autorite teoseid (illustratsioone, eessõnasid, järelsõnasid, kommentaare, selgitusi, uusi osasid jms);
5. **autori au ja väärrikuse kaitsele**, mis annab autorile õiguse vaidlustada mis tahes moonutusi ja teisi ebatäpsusi teoses endas, selle pealkirjas või autorinime tähistamises ning autorile või tema teosele antud hinnanguid, mis kahjustavad autori au ja väärrikust;
6. **teose avalikustamisele** – autoril on õigus otsustada, millal teos on valmis üldsusele esitamiseks;
7. **teose täiendamisele** – autoril on õigus oma avalikustatud teost täiendada ja parandada;
8. **teos tagasi võtta** – nõuda teose kasutamise lõpetamist;
9. **nõuda oma autorinime kõrvaldamist** kasutatavalt teoselt.

Autorid võivad enda teoste varalised õigused maha müüa, kuid neile jäävad alles alati isiklikud õigused ning need on tähtajatud.

Autori varalised õigused on üleantavad kas üksikute õigustena või õiguste kogumina, kas tasu eest või tasuta. Autorile kuulub ainuõigus igal moel ise oma teost kasutada, lubada ja keelata oma teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja saada tulu oma teose sellisest kasutamisest. Sealhulgas kuulub autorile õigus lubada ja keelata:

1. reprodutseerida oma teost (õigus teose reprodutseerimisele). Reprodutseerimiseks loetakse teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil;
2. levitada oma teost või selle koopiaid (õigus teose levitamisele). Levitamiseks loetakse teose või selle koopia omandiõiguse üleandmist või üldsusele kasutada andmist mis tahes viisil, sealhulgas rentimist ja laenutamist, välja arvatud arhitektuuriteose ja tarbekunstiteose rentimine ja laenutamine. Pärast autori poolt või tema loal teose koopia esmamüüki või omandiõiguse muul viisil üleandmist Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis lõpeb käesolevas punktis nimetatud õigus. Pärast seda võib teose koopiat Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis edasi levitada autori nõusolekuta. Autorile kuulub ainuõigus lubada või keelata oma teose koopia rentimist ja laenutamist üldsusele ka juhul, kui õigus teose levitamisele on lõppenud;
3. tõlkida oma teost (õigus teose tõlkimisele);
4. teha teosest kohandusi (adaptsioone), töötlusi (arranžeringuid) ja teisi töötlusi (õigus teose töötlemisele);
5. koostada ja välja anda oma teoste kogumikke ja süstematiseerida oma teoseid (õigus teoste kogumikele);
6. teost avalikult esitada kas elavas või tehniliselt vahendatud ettekandes (õigus avalikule esitamisele);
7. teost üldsusele näidata (õigus teose eksponeerimisele). Teose eksponeerimine tähendab teose või selle koopia näitamist kas vahetult või filmi, slaidi, televisiooni või mis tahes muu tehnilise vahendi või protsessi abil;
8. edastada teos raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu ning taasedastada kaabelvõrgu kaudu, samuti suunata teos üldsusele muude tehnikavahendite vahendusel (õigus teose edastamisele);
9. teha teos üldsusele kättesaadavaks sellisel viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal (õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele);
10. teostada oma arhitektuurne projekt seaduses ettenähtud korras;
11. teostada oma disaini-, tarbekunstiteose jms projekt.

*Eesti Autorite Ühing
jaotas 2013. aastal raha
2599 autorile.*

Algupärase kunstiteose autoril on õigus saada pärast teose omandiõiguse esmakordset võõrandamist müügihinnal põhinevat autoritasu teose igakordse müügi puhul. Nimetatud tasu on autoril õigus saada kolme aasta jooksul alates edasimüügist. Autoril ja kollektiivse esindamise organisatsioonil on õigus

kolme aasta jooksul alates edasimüügist nõuda edasimüüki korraldanud isikult teavet, mis on vajalik edasimüügitasu maksmise tagamiseks.

Edasimüügist saadava tasu suurus oleneb edasimüügi tehingu hinnast. Tasumäärad on järgmised:

1. 5 protsenti müügihinnast, kui müügihind on kuni 50 000 eurot;
2. 3 protsenti müügihinnast, kui müügihind on 50 001 – 200 000 eurot;
3. 1 protsenti müügihinnast, kui müügihind on 200 001 – 350 000 eurot;
4. 0,5 protsenti müügihinnast, kui müügihind on 350 001 – 500 000 eurot;
5. 0,25 protsenti müügihinnast, kui müügihind on üle 500 000 euro.

Autoritasu makstakse ainult kunstiteoste edasimüügil. Algupärane kunstiteos on visuaalkunsti teos, nagu maal, graafika, skulptuur, installatsioon, tarbekunstiteos ja foto, kui see on kunstniku valmistatud või tema nummerdatud, signeeritud või muul viisil autoriseeritud koopia.

Autoriõigus kehtib autori kogu eluaja jooksul ja 70 aastat pärast tema surma, olenemata kuupäevast, millal teos on õiguspäraselt avalikustatud.

Läbi aegade kõige kallima maali müügihind oli üle 250 000 000 dollari. Tegemist oli Paul Cézanne'i „Kaardimängijatega“.

3.7. Autoriõiguste üleandmine

Teised isikud võivad teost kasutada vaid siis, kui autor on oma varalised õigused üle andnud (loovutamise), või autori antud loa (litsentsi) alusel.

Autoriõigusi saab üle anda neid loovutades või litsentsides.

Loovutamise korral annab autor üle oma varalised õigused. Sellisel juhul autorile endale varalisi õigusi ei jää. Uus õiguste omaja muutub varaliste õiguste ainuomajaks. Sisuliselt on see varaliste õiguste müük, kuid juriidiliselt ei ole tegemist müügilepinguga. Autori isiklike õigusi loetakse autoriga lahutamatuks seotuks. Kuid autor võib lubada teistel isikutel kasutada oma isiklike õigusi, andes teisele isikule loa ehk litsentsi kõigi oma isiklike õiguste kasutamiseks.

Autoriõiguste omajat nimetatakse litsentsiandjaks, kasutajat aga litsentsisaajaks.

Litsentse on kolme liiki: **lihtlitsents**, **ainulitsents** ja **all-litsents**.

Lihtlitsentsi puhul jäävad litsentsiandjale samad õigused ja ta võib neid anda kolmandatele isikutele.

Põhimõtteliselt jagunevad litsentsid lihtlitsentsiks, ainulitsentsiks ja all-litsentsiks.

Ainulitsentsi puhul võib teost kasutada ainult see isik, kellele litsentsiandja on niisuguse loa andnud. Autoril endal puudub sellisel juhul õigus teost kasutada.

All-litsents on litsentsisaaja õigus anda omakorda litsents uuele teose kasutajale. All-litsentsi saab anda vaid algse litsentsiandja nõusolekul.

3.8. Autoriõiguste piirangud, üldkasutatav teos ja teose vaba kasutamine

Üldkasutatav teos on teos, millele ei laiene autoriõiguse kaitse, näiteks teos, mille suhtes autoriõiguse kehtivusaeg on lõppenud. Kasutajal on vaba juurdepääs ja õigus tasuta ning autorilt luba küsimata kasutada autorite loodud teoseid. Üldkasutatav teos ei võta autoritelt ära nende autorsust.

Näiteks Anton Hansen Tammsaare „Tõe ja õiguse” autoriõiguse kehtivusaeg on lõppenud ning seda võib reprodutseerida ilma autoritasu maksmata. Küll aga peab seda tehes viitama Tammsaarele kui teose autorile.



I Coplefti sümbol

Leidub ka mõningaid teose vaba kasutamist toetavaid sotsiaalseid liikumisi nagu Copleft ja Creative Commons. Copleft on justkui litsentsisüsteem, kus autor annab mõned, kuid mitte kõik õigused teose avalikuks kasutamiseks. Copleft võimaldab töö täieliku üldkasutuse asemel autoril seada mõningasid piiranguid neile, kes soovivad osaleda tegevuses, mida tavaliselt piiraksid autoriõigused.



Creative Commons'i sümbol

Teine tuntud ühing on Creative Commons (CC). Creative Commons on mitтетulundusühing, mille eesmärk on suurendada vabalt jagatavate ja kasutatavate loometeoste hulka. Creative Commonsi litsentsid on tõlgitud ka eesti keelde. Kokku on kuus litsentsitüüpi:

1. autorile viitamine (CC BY) – nõutud on vaid autorile viitamine;
2. autorile viitamine, jagamine samadel tingimustel (CC BY-SA) – nõutud on autorile viitamine ning teose jagamine samadel tingimustel;
3. autorile viitamine, tuletatud teoste keeld (CC BY-ND) – nõutav on autorile viitamine, teost ei tohi muuta, ümber kujundada ega selle alusel luua tuletatud teoseid;
4. autorile viitamine, mitteäriline eesmärk (CC BY-NC) – autorile viitamine on nõutav, teost ei või kasutada ärielistel eesmärkidel;
5. autorile viitamine, mitteäriline eesmärk, jagamine samadel tingimustel (CC BY-NC-SA) – nõutav autorile viitamine ja jagamine samadel tingimustel, keelatud kasutada teost ärielistel eesmärkidel;
6. autorile viitamine, mitteäriline eesmärk, tuletatud teoste keeld (CC BY-NC-ND) – nõutav on autorile viitamine ja tuletatud teoste keeld järgimine, keelatud teose kasutamine ärielistel eesmärkidel.

Autoriõiguse seaduse kohaselt pole autori nõusolekut teose kasutamiseks vaja järgmistel juhtudel:

1. teose ajutisel või juhuslikul reprodutseerimisel, mis toimub tehnilise protsessi lahutamatu ja olulise osana ning mille eesmärk on vahendada teose edastamist võrgus kolmandate isikute vahel või teha võimalikuks teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti seaduspärane kasutamine ning millel puudub iseseisev majanduslik eesmärk;

Autori nõusolekut teose kasutamiseks pole erandjuhtudel vaja, küll aga on kohustuslik viidata talle kui teose loojale.

2. teose kasutamisel teaduslikel, hariduslikel, informatsioonilistel ja õigusemõistmise eesmärkidel;
3. teose kasutamisel avaliku arhiivi, muuseumi või raamatukogu poolt;
4. üldsusele külastamiseks avatud kohtades asuvate teoste kujutiste kasutamisel;
5. üldsusele külastamiseks avatud kohas asuva arhitektuuriteose kujutise kasutamisel kinnisvarakuulutuses;
6. teose ajutise salvestise kasutamisel raadio ja televisiooni poolt;
7. teatud juhtudel arvutiprogrammi kohandamisel, reprodutseerimisel ja pöördprojekteerimisel;
8. andmebaasi õiguspärase kasutaja toimingute puhul juurdepääsuks andmebaasi sisule ja selle sisu tavapäraseks kasutamiseks.

3.9. Autoriõiguste rikkumine ja õiguste jõustamine

Autoriõiguste rikkumine tähendab eespool mainitud autori isiklike või varaliste õiguste rikkumist. Isiklike õiguste rikkumine hõlmab eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ja kannatust. Autor võib tavaliselt nõuda rikkujalt rikkumise lõpetamist. Kahju hindamine rahaliselt on autori isiklike õiguste rikkumise korral üsna harv. Siiski näeb autoriõiguse seadus ette autori või teose esitaja isiklike õiguste rikkumise korral füüsilise isiku poolt karistuse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut, juriidilisest isikust rikkuja korral kuni 32 000 euro suuruse rahatrahvi. Karistusseadustik näeb autorsuse rikkumise ehk võõra isiku teose või teose esituse oma nimel üldsusele teatavaks tegemise eest ette rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistuse. Autoril on õigus nõuda isiklike õiguste rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist.

Autori varaliste õiguste rikkumine võib aga kaasa tuua märkimisväärse majandusliku kahju, mis avaldub saamata jäänud tulus või otseses varalises kahjus. Autoriõiguse seadus näeb autori varaliste õiguste rikkumise korral füüsilise isiku poolt samuti ette karistuse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut ning juriidilisest isikust rikkuja korral kuni 32 000 euro suuruse rahatrahvi.

Autoriõiguse rikkumine toimub, kui autoriõigusega kaitstud teost kasutatakse (reprodutseeritakse, tõlgitakse, töödeldakse, eksponeeritakse, esitatakse avalikult, levitatakse, edastatakse või suunatakse üldsusele) ilma õiguste omajate nõusolekuta või vastuolus kasutusõiguse ulatusega.

Autoriõiguste rikkumise vormid on plagiaat, piraatlus ja peer-to-peer (P2P) failivahetus.

Autoril on kaks võimalust oma õiguste jõustamiseks:

1. kriminaalmenetluses;
2. tsiviilmenetluses.

*Eesti Autorite Kaitse
Organisatsioon tuvastas
ja lõpetas 2013. aasta
jooksul üle 60 000 veebi-
keskkonnas toime pandud
õigusrikkumise.*

*Kaalukaim osa füüsilise
piraatluse juhtumitest
toimub Eestis veebikesk-
kondade vahendusel.*

Eesti karistusseadustikus on sätestatud karistused piraatkoopia valmistamise, ebaseaduslikult reprodutseeritud arvutiprogrammi valdamise, teose ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti ebaseadusliku üldsusele suunamise, piraatkoopiaga kauplemise ning autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumist takistava tehnilise kaitsemeetme kõrvaldamise eest.

Õiguste tsiviilõiguslik kaitse on reguleeritud võlaõigusseaduses ja autoriõiguse seaduses. Õigustatud isik saab nõuda järgmiste peamiste tsiviilõigusliku kaitse vahendite kohaldamist:

1. varalise ja mittevaralise kahju hüvitamine;
2. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti õigusvastase kasutamise lõpetamine;
3. edasisest rikkumisest hoidumine;
4. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti õigusvastase kasutamise teel saadu väljanõudmine;
5. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti taastamine esialgsel kujul;
6. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti koopia muutmine spetsiifiliste õiguslike vahenditega;
7. piraatkoopia konfiskeerimine ja hävitamine.

Küsimused

1. Millised järgnevatest intellektuaalse tegevuse tulemustest on autoriõigusega kaitstavad ja millised mitte:
 - a. loosung;
 - b. magistritöö;
 - c. auto reklaambrošüür;
 - d. seadus;
 - e. auto kere;
 - f. muuseumi plaan;
 - g. jalakäijate silla plaan.
2. Kas õppejõu antud loeng on autoriõigusega kaitstav? Arutle.
3. Kaks autorit kirjutavad iseseisvalt (teineteisest sõltumatult) stsenaariumi armukolmnurga teemadel. Kas mõlema töö on autoriõigusega kaitstud? Arutle.
4. Kas kooliõpiku peatüki paljundamine on autoriõiguste rikkumine? Mis tingimustel oleks tegemist autoriõiguste rikkumisega ja millistel mitte?
5. Kui ostad Harry Potteri raamatu, kas sul on lubatud raamatu põhjal valmistada teose ekraniseering või kohandus? Millisel printsiibil sinu vastus põhineb?
6. Kas poeomanik võib kodust oma raadio poodi tuua, et klientidele muusikat mängida? Arutle.

7. Kas järgnevad teosed on endiselt autoriõigustega kaitstud või on need üldkasutatavad:
 - a. 14. sajandist pärinev Dante Alighieri „Jumalik komöödia”;
 - b. 1975. aastal loodud teos, mida pole kunagi avalikustatud;
 - c. Eduard Vilde tööd.
8. Milliseid tagajärgi võib autoriõiguste rikkumine kaasa tuua?

4. Autoriõigusega kaasnevad õigused

4.1. Autoriõigusega kaasnevate õiguste mõiste

Autoriõigusega kaasnevad õigused on:

- 1. teose esitajate õigused;*
- 2. fonogrammitootjate õigused;*
- 3. filmi esmasalvestuse tootja õigused;*
- 4. televisiooni- ja raadioteenuse osutaja õigused;*
- 5. andmebaasi tegijate õigused.*

Autoriõigusega kaasnevad õigused on tuletatud õigused, mis eeldavad mingi varem eksisteerinud teose olemasolu, milleks on autoriõigusega kaitstavad teosed. Kuna autoriõigus kaitseb autorit, siis autoriõigusega kaasnevad õigused kaitsevad vahendajaid, kes teatud liiki teoseid avalikkusele edasi annavad.

Autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitsmine sai alguse esitajatest. Kui autoriõigused olid alates 1886. aasta Berni konventsiooni omaksvõtmist üsna hästi kaitstud, siis autoriõigusega kaasnevaid õigusi ei kaitstud põhimõtteliselt kuni 1961. aasta Rooma konventsioonini. Rooma konventsioon esitajate, fonogrammitootjate ja ringhäälinguorganisatsioonide kaitseks andis aluse autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitseks. Rooma konventsioon jõustus Eesti Vabariigi suhtes 2000. aastal.

On oluline märkida, et autoriõigusega kaasnevate õiguste omajal peab igal juhul olema algse teose autori luba.

Eesti autoriõiguse seaduse kohaselt on Eestis võimalik eristada järgmisi autoriõigusega kaasnevaid õiguseid:

1. teose esitaja õigused;
2. fonogrammitootja õigused;
3. filmi esmasalvestuse tootja õigused;
4. televisiooni- ja raadioteenuse osutaja õigused;
5. andmebaasitegija õigused.

4.2. Teose esitajate õigused

Teose esitajatel on kahte sorti õigused: isiklikud ja varalised.

Teose esitajaks loetakse näitlejat, lauljat, muusikut, tantsijat, muud isikut või kollektiivi, kes näitleb, laulab, deklameerib, mängib muusikariistal või esitab muul viisil kirjandus-, kunsti- või rahvaloominguteoseid või juhendab teisi isikuid teoste esitamisel, aga samuti isikut, kes esitab estraadi-, tsirkuse-, nukuteatri- jms numbreid.

Teose esitajal tekivad **teose esituse** suhtes isiklikud ja varalised õigused.

- Teose esitaja isiklikud õigused on õigus esituse autorsusele, õigus esitajanimele, õigus esituse puutumatusle, õigus esitaja au ja väärrikuse kaitsele oma esituse suhtes.
- Teose esitaja varaliste õiguste kasutamiseks peab olema antud esitaja eelnev kirjalik nõusolek. Teose esitajal on ainuõigus ise kasutada, lubada kasutada ja keelata kasutada teose esitust ning saada poolte vahel kokkulepitud tasu sellise kasutamise eest.

Vaid teose esitaja nõusolekul on lubatud:

- seni fikseerimata esituse salvestamine;
- esituse raadio, televisiooni või satelliidi vahendusel edastamine;
- esituse suunamine üldsusele mis tahes tehnilise vahendi abil väljaspool paika, kus esitus toimub;
- esituse salvestise üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad esitust kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal;
- esituse heli ja kujutise eraldi kasutamine juhul, kui need on salvestatud koos ja moodustavad ühtse terviku;
- esituse salvestise reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil;
- salvestise levitamine üldsusele;
- esituse salvestise rentimine ja laenutamine.

Teose autori varalised õigused võivad olla küll lõppenud, kuid see ei takista teose esitajal saamast enda esitlusele kaitset.

Teose esitaja õigused kehtivad 50 aastat pärast teose üldsusele suunamist.

4.3. Fonogrammitootjate õigused

Fonogrammitootja on füüsiline või juriidiline isik, kelle algatusel ja vastutusel toimub teose esitamisest lähtuva heli või muu heli esmakordne õiguspärane salvestamine.

Oma õiguste ja fonogrammide salvestatud esitajate õiguste tagamiseks on fonogrammitootjal õigus oma ärilisel eesmärgil tehtud salvestisele või selle ümbrisele kanda sümbol (täht P ringis), millele on lisatud fonogrammi esmakordse avaldamise aasta. Nimetatud tähisele lisatakse fonogrammitootja nimi või nimetus ja salvestatud teoste peamised esitajad, kui need ei ole fonogrammil või selle ümbrisel otseselt fikseeritud.



Esitajate õiguste tagamiseks on fonogrammitootjal õigus oma ärilisel eesmärgil tehtud salvestisele või selle ümbrisele kanda sümbol.

Fonogrammitootjal on ainuõigus lubada ja keelata fonogrammi:

1. otsene või kaudne, ajutine või alaline, osaline või täielik reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil;
2. koopiade importimine;
3. levitamine üldsusele;
4. koopiade rentimine või laenutamine;
5. üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad fonogrammi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal.

Kui ärilisel eesmärgil avaldatud fonogrammi või selle reproduktsiooni kasutatakse üldsusele suunamiseks, siis on teose esitajal ja fonogrammitootjal õigus saada õiglast tasu. Tasu maksab isik, kes ärilisel eesmärgil avaldatud fonogrammi üldsusele suunab. Tasu makstakse ühekordse maksena võrdsetes osades teose esitajale ja fonogrammitootjale, kui teose esitaja ja fonogrammitootja kokkuleppega ei ole ette nähtud teisiti.

*Maailma kolm kõige suuremat fonogrammitootjat:
1. Warner Music Group;
2. Sony Music Entertainment;
3. Universal Music Group.*

Fonogrammitootja õigused kehtivad 50 aastat pärast fonogrammi esimest õiguspärasest avaldamist või üldsusele suunamist.

4.4. Filmi esmasalvestuse tootja õigused

Film on audiovisuaalne teos või liikuvad kujutised koos neid saatvate helidega või ilma helideta, mis pole teos.

Filmi esmasalvestuse tootjal on ainuõigus lubada ja keelata filmi originaali või selle koopiat:

1. otsene või kaudne, ajutine või alaline, osaline või täielik reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil;
2. levitamine üldsusele;
3. rentimine või laenutamine;
4. üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad filmi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal.

Filmi esmasalvestuse tootja õigused kehtivad 50 aastat pärast filmi avaldamist või üldsusele suunamist.

4.5. Televisiooni- ja raadioteenuse osutaja õigused

Televisiooni- ja raadioteenuse osutaja õigused kehtivad 50 aastat alates saate edastamisest.

Televisiooni- ja raadioteenuse osutajal on ainuõigus lubada ja keelata saate:

1. taasedastamine;
2. salvestamine;
3. salvestise otsene või kaudne, ajutine või alaline, osaline või täielik reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil;
4. üldsusele suunamine juhul, kui selline suunamine toimub kohas, mis on üldsusele avatud sisenemistasu eest;
5. salvestise üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad saadet kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal;
6. salvestise levitamine üldsusele.

Loetletud õigused ei laiene kaabellevivõrgu operaatorile, kes taasedastab kaabellevivõrgu vahendusel televisiooni- või raadioteenuse osutaja saate.

Televisiooni- ja raadioteenuse osutaja õigused kehtivad 50 aastat saate esmakordsest edastamisest arvates, olenemata sellest, kas saade edastati või taasedastati traadi või õhu, kaasa arvatud kaabellevivõrgu või satelliidi kaudu.

4.6. Andmebaasi tegijate õigused

Andmebaas on teoste, andmete või muu materjali süstemaatiliselt korraldatud kogum, mis on individuaalselt kasutatav elektrooniliste või muude vahendite abil. Andmebaasi mõiste ei hõlma selle tegemiseks ega käivitamiseks vajaminevat arvutiprogrammi.

Andmebaasi tegijale kuulub ainuõigus lubada ja keelata andmebaasi kasutamist ning saada sellise kasutamise eest tasu, milles pooled on kokku leppinud.

Ainult andmebaasi tegija nõusolekul on lubatud:

1. väljavõtte tegemine andmebaasist või selle olulisest osast. Väljavõtte tegemiseks loetakse andmebaasi kogu sisu või selle olulise osa mis tahes viisil või mis tahes vormis ajutine või alaline ülekandmine teise väljendusvormi;
2. andmebaasi või selle olulise osa taaskasutamine. Taaskasutamiseks loetakse andmebaasi kogu sisu või selle olulise osa avalikustamine üldsusele kas koopiote levitamise, rentimise, sidusliini kaudu edastamise või muul viisil ülekandmise teel.

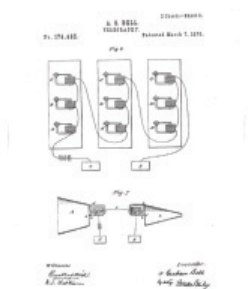
Andmebaasi tegija õigused tekivad andmebaasi valmimise päeval, milleks on andmebaasi tegemise lõpetamise päev. Andmebaasi tegija õigused kehtivad 15 aastat arvates andmebaasi valmimise päevale järgneva aasta 1. jaanuarist. Andmebaasi üldsusele mis tahes viisil avalikustamise korral kehtivad andmebaasi tegija õigused 15 aastat arvates andmebaasi avalikustamise päevale järgneva aasta 1. jaanuarist.

Küsimused

1. Kas andmebaasid on autoriõigusega kaitstud?
2. Millised õigused on teose esitajatel?
3. Kui kaua kehtivad tavaliselt teose esitajate ja fonogrammitootjate õigused?
4. Kas ka näitlejatel ja filmitootjatel peab olema esialgse teose autori luba?
5. Kui restorani omanik ostab ettevõtte krediitkaardiga mängufilmi DVD, siis kas ta võib seda restoranis ka avalikult esitada?
6. Miks loetakse plagiaati autoriõiguste rikkumiseks?
7. Mis vahe on teose autori ja teose esitaja õigustel?
8. Kes on teose esitaja nukuteatris?

5. Patendid, kasulikud mudelid ja sordikaitse

5.1. Leiutised ja nende kaitsmise eesmärk



A. G. Belli patendi „Telegraafia täiustus“ joonis (Allikas: Espacenet)

Patendid ja kasulikud mudelid annavad leiutajatele majanduslikud õigused, mis omakorda motiveerivad leiutamise edasi tegelema.

Tihtilugu seisame silmitsi tehniliste probleemidega, mille lahendamiseks tuleb inimesel kasutada oma loovust. Selline tegevus võib viia tehnilise seadme, meetodi või aine leiutamiseni. Kui leiutis on olemas, tuleb leiutajal otsustada, kas ta jätab selle vaid enda teada või teeb leiutise avalikkusele kättesaadavaks. Varajases ajaloost pärineb hulk tuntud leiutisi, mis mõjutavad meid ka tänapäeval. Näiteks Mesopotaamias leiutatud ratas, Karl Benzi patenteeritud sise põlemismootor ja Alexander Graham Belli patenteeritud telefon.

Kui leiutaja teeb oma leiutise avalikult kättesaadavaks, pole tal enam teabe ainuõigust ning kõigil on leiutisele piiramatult juurdepääs. Leiutaja ei saaks sellisel juhul enda leiutisest enam mingit materiaalselt kasu, mis omakorda mõjuks pärssivalt innovatsioonile. Motiveerimaks leiutajaid (nii üksikisiku kui ka ettevõtete tasandil) enda leiutisi avalikustama ning järjepidevalt tehnoloogia arendusse panustama, loodi patenteeritud ja kasulike mudelite registrid. Leiutise registreerimine patendi või kasuliku mudeli registris annab leiutajale ainuõiguse valmistada, kasutada, levitada, müüa või pakkuda müügiks kaitstud tooteid või omandada (sh importides) neid tooteid eelnimetatud eesmärkidel; valmistada, müüa või pakkuda müügiks kaitstud toote olulisi komponente või omandada ja eksportida neid toote valmistamiseks või koostamiseks, välja arvatud juhul, kui komponentideks on muud iseseisvad tooted; kasutada või pakkuda kolmandatele isikutele kasutamiseks kaitstud meetodit; kasutada, levitada, müüa või pakkuda müügiks kaitstud meetodil valmistatud toodet või omandada (sh importides) neid tooteid eelnimetatud eesmärkidel.

5.2. Patendid ja kasulikud mudelid

Peamine viis leiutise kaitsmiseks on selle patentimine või kasuliku mudelina registreerimine. Eestis on patentidele ja kasulikele mudelitele kehtestatud sarnased nõuded, kuid need nõuded võivad riigiti erineda. Mõnes riigis võib näiteks kasuliku mudelina kaitsta vaid mehaanilisi seadmeid. Eesti õiguses kaitstakse kasuliku mudelina samu leiutisi, mis patendiga, välja arvatud biotehnoloogia valdkonda kuuluvad leiutised. Kasulik mudel peab õiguskaitse saamiseks olema ülemaailmselt uus nagu patendiga kaitstav leiutiski, kuid viimasega võrreldes ei pea sel olema nii kõrget leiutustaset. Samuti erineb patendi ja kasuliku mudeli kehtivusaeg. Patent kehtib 20 aastat patenditaotluse esitamise kuupäevast, kasuliku mudeli registreering neli aastat registreerimistaotluse esitamise kuupäevast arvates. Kasuliku mudeli registreerimine on tunduvalt odavam kui patendikaitse taotlemine.

Leiutajal tuleb leiutisele kaitse valida olenevalt leiutisele tehtud investeeringutest ning sellest, kui kaua leiutist kaitsta soovitakse.

5.3. Patentsuse kriteeriumid

Leiutis on patentne, kui see on uus, sel on leiutustase ja see on tööstuslikult kasutatav.

Uudsuse kriteerium on vajalik, et vältida vanade leiutiste uuesti leiutamist. Uudsuse kindlaksmääramisel võetakse arvesse Patendiametile varem esitatud patenditaotluste ja kasuliku mudeli registreerimise taotluste sisu vastavalt nende esitamise kuupäevale. Peale selle võetakse arvesse maailmas varem avaldatud teadus- ja tehnikakirjandust. Lihtsustatult öeldes ei tohi patendi saamiseks enda leiutist enne laiemalt tutvustada ega näidata. Kui leitakse, et leiutis pole uus, siis leiutisele patenti ei anta.

Kahjuks on levinud näited, kus leiutajad tutvustavad enda leiutisi nii televisiooni kui ka sotsiaalmeedia vahendusel ning kaotavad nõnda enda leiutise uudsuse kriteeriumi.

Läbi aegade üks kõige markantsem näide uudsuse kriteeriumi kaotamise kohta on piilupart Donaldi leiutustegevus. 1964. aastal vajus Kuveidis 5000 lammast vedanud kaubalaev sadamas kreeni ja uppus. Kuna laeval olnud lammaste jäänused ähvardasid lagunedes rikkuda kohalike elanike joogivee, hakati otsima kiiret lahendust laeva pinnale tõstmiseks. Kraanade kohale toomine oleks kõnealusel juhul läinud kulukaks ja võtnud ka liialt kaua aega. Lahenduse pakkus välja Taani leiutaja Karl Krøyer. Tema meetodi kohaselt pumbati laeva 27 000 000 plastpalli, mis paisudes laeva pinnale tõstsid. Peale kohalike elanike tervise kaitsmise säästis laeva kindlustusfirma tänu sellele meetodile üle kahe miljoni dollari kulutuste pealt. Karl Krøyer otsustas seejärel enda meetodi patentida. Inglismaal ja Saksamaal see õnnestuski. Hollandis oli aga kohaliku patendiameti ekspert avastanud sarnase meetodi koomiksist. Nimelt oli pea identset meetodit laeva pinnale tõstmiseks kasutanud piilupart Donald ühes Walt Disney koomiksis juba 1949. aastal. See aga tähendas omakorda, et Karl Krøyeri meetod ei olnud uudne ning ta patent kaotas kehtivuse.

Leiutisel on leiutustase, kui see vastava ala asjatundja jaoks endastmõistetavalt ei tulene tehnika tasemest. Leiutustase peab ületama kindla tehnoloogilise valdkonna tänapäevase taseme. See tähendab, et leiutis peaks olema väljaspool kõiki olemasolevaid teadmisi. Näiteks kui lisada jalgrattale veel üks ratas, siis leiutustaseme saamiseks sellest ei piisa. Kasuliku mudeli puhul pole antud nõue niivõrd oluline.

Leiutis on tööstuslikult kasutatav, kui seda saab toota või kasutada majanduses.

Leiutis on patentne, kui see on:

- 1. uus;*
- 2. omab leiutustaset;*
- 3. tööstuslikult kasutatav.*

Leiutisele, mida on laiemale avalikkusele juba varem tutvustatud, patenti ei anta.

5.4. Mittepatenditavad leiutised

Kuigi leiutis võib vastata kõigile eelnimetatud kriteeriumitele (uudsus, leiutustase ja tööstuslik kasutatavus), ei pruugi see patendiga kaitstav olla. Näiteks patendiga ei kaitsta:

1. avastust, sealhulgas inimkeha kujunemise või arengu või inimgeeni järjestuse või selle osa kirjeldust, teadusteooriat ja matemaatilist meetodit;
2. majandus- ja mõtetegevuse plaani, reeglit, eeskirja ja meetodit;
3. rajatise, hoone ja maa-ala projekti ning skeemi;
4. tingmärki;
5. arvutialgoritmi ja -programmi;
6. disainilahendust;
7. info lihtsat esitamist;
8. taimesorti ja loomatõugu;
9. mikrolülituse topoloogiat.

Ravimeid on Eestis võimalik patentida, kuid raviviise ja diagnoosimeetodeid patentida ei saa.

Isegi kui leiutis kuulub tööstusomandi valdkonda, ei pruugi see ka siis patendiga kaitstav olla. Nimelt juhul, kui:

1. leiutis on vastuolus avaliku korra ja moraaliga;
2. on tegemist raviviisi ja diagnoosimeetodiga, mida kasutatakse inimeste või loomade haiguste raviks või diagnoosimiseks;
3. on tegemist inimembrüo ärieesmärgil kasutamise meetodiga, sealhulgas meetodiga, mis on keelustatud kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadusega;
4. on tegemist looma geneetilise identiteedi muutmise meetodiga, mis tekitavad loomale kannatusi ega anna olulist kasu inimese või looma tervisekaitse seisukohalt. Samuti ei kaitsta nende meetodite kasutamise tulemusena saadud loomi;
5. on tegemist olemuselt bioloogilise meetodiga bioloogilise aine, taime või looma saamiseks, välja arvatud mikrobioloogilised meetodi korral mikroorganismide saamiseks;
6. on tegemist leiutisega, mida saab kasutada ainult ühe kindla taimesordi või loomatõu puhul.

5.5. Patendiomaniku ainuõigused

Patentiga kaasnevad majanduslikud õigused kehtivad vaid sellel territooriumil, kus patent kehtib.

Patent kehtib ainult teataval territooriumil. Kui leiutaja soovib saada patenti peale oma riigi ka teistes riikides, tuleb tal esitada patenditaotlus asjaomasesse riikidesse või piirkondlik patenditaotlus (Euroopas, Euraasias või Aafrikas).

Ainuõigused on seotud patendiomaniku õigusega:

1. keelata kolmandatel isikutel patendiomaniku loata leiutist valmistada, kasutada, müügiks pakkuda, müüa. Juhul, kui patendid on protsess, on keelatud selle kasutamine tootmises;
2. müüa või litsentsida oma õigused.

Patendiomaniku ainuõiguse rikkumiseks ei loeta:

1. patendid leiutise kasutamist teiste maade laevade pardal, kui need laevad ajutiselt või juhuslikult asuvad Eesti Vabariigi vetes ja kui leiutist kasutatakse ainult laeva tarbeks;
2. patendid leiutise kasutamist teiste maade õhu- ja maismaasõidukite või nende abiseadmete konstruktsioonis või sõidukite ja seadmete käitamisel, kui need sõidukid asuvad ajutiselt või juhuslikult Eesti Vabariigis;
3. patendid leiutise kasutamist leiutist ennast puudutavates katsetustes, sealhulgas patendid leiutist sisaldava ravimi kasutamist ravimi kliinilistes uuringutes;
4. patendid leiutist sisaldava ravimi ühekordset valmistamist retsepti alusel apteegis ja sellise ravimi kasutamist;
5. patendid leiutise eraviisilist ärieesmärgita kasutamist, kui see ei kahjusta patendiomaniku huve;
6. patendiomaniku poolt või tema loal patendid leiutise kasutamist, levitamist, müüki või müügiks pakkumist Eesti Vabariigis;
7. patendiomaniku poolt või tema loal turustatava bioloogilise aine generatiivset või vegetatiivset paljundamist, kui paljundamine on vajalik bioloogilise aine kasutamiseks ja paljundamise tulemusena saadud bioloogilist ainet ei paljundata mingil muul otstarbel.

Patent võib kehtida kuni 20 aastat. Patendi kehtivust pikendatakse igal aastal, kui on tasutud nõutav riigilõiv. Kasuliku mudeli maksimaalne kehtivusaeg on 10 aastat. Pärast esmast nelja-aastast kehtivusaega saab esimesel korral seda pikendada neljaks aastaks ja hiljem veel kaheks aastaks.

5.6. Riiklikud ja rahvusvahelised patendi registreerimise institutsioonid

Eestis tegeleb patentide ja kasulike mudelite registreerimisega Patendiamet.

Rahvusvahelisel tasandil on patendi registreerimiseks mitu viisi. Kasulike mudelite jaoks rahvusvahelist kaitsmissüsteemi ei ole.

Maailma Intellektuaalomandi Organisatsioon (WIPO)

1970. aastal otsustasid paljud riigid üle maailma patendikaitse saamist lihtsustada ning sõlmisid selleks patendikoostöölepingu (*Patent Cooperation*

Intellektuaalomandi eri valdkondadega tegelevad kolm peamist rahvusvahelist organisatsiooni on WIPO, ARIPO, OAPI.



| WIPO logo

Treaty). Tänu patendikoostöölepingule on leiutajatel oma leiutiste kaitseks võimalik esitada vaid üks rahvusvaheline taotlus, mis kehtib vastavalt soovile ükskõik millises või kõikides lepingu rohkem kui 140 liikmesriigis. Oluline on teada, et kuigi esitatakse vaid üks patenditaotlus, vaadeldakse igas riigis seda eraldi ning ka taotluse esitamise tasud tuleb maksta eraldi. Kogu dokumentatsioon tuleb tõlkida adressaatriigi keelde.

Peale ühtse patenditaotluse süsteemi on eelisteks veel patendiuuringute tegemine ja arvamuse koostamine, mis annab taotlejale tagasisidet leiutise patentsuse kohta.



| EPO logo

Euroopa Patendiamet

Euroopa Patendiameti asutasid 16 Euroopa riiki 1973. aastal. Praegu on lisaks kõigile 28 Euroopa Liidu liikmesriigile Euroopa Patendiametiga seotud ka Albaania, Island, Liechtenstein, Makedoonia, Monaco, Norra, San Marino, Serbia, Šveits ja Türgi.

Euroopa patendi taotlemiseks tuleb taotlejal esitada taotlus otse Euroopa Patendiametile või riiklikule institutsioonile. Euroopa Patendiamet menetleb patentide registreerimistaotlusi ning leiutise patentsuse korral annab välja Euroopa patendi. Tavaliselt on taotluses adressaatideks kõik Euroopa Liidu liikmesriigid, välja arvatud juhul, kui on märgitud teisiti. On oluline meeles pidada, et Euroopa patent ei kehti automaatselt kõikides riikides. Pärast patendi väljaandmist peab värske patendimanik esitama asjaomasele riigile tõlke ning maksma riiklikule institutsioonile lõivu. Seejärel avaldab riiklik institutsioon riigisisises patendibülletäänis patendi väljaandmise kohta vastavasisulise teate.



| Euraasia Patendiameti logo

Euraasia Patendiamet, ARIPO, OAPI, GCC Patendiamet

Euraasia patendikonventsioon jõustus 1995. aastal ning praegu on sellel üheksa liikmesriiki: Armeenia, Aserbaidžaan, Kasahstan, Kõrgõzstan, Moldova, Tadžikistan, Türkmenistan, Valgevene ja Venemaa Föderatsioon. Euraasia patendikonventsioon võimaldab ühe Euraasia patenditaotluse alusel saada patendikaitse kõigis konventsiooni liikmesriikides.



| ARIPO logo

ARIPO (*African Regional Intellectual Property Organisation*) loodi 1984. aastal Harares ning see koosneb 18 peamiselt inglise keelt kõnelevast liikmesriigist. ARIPO tegeleb autoriõiguse, tööstusomandi, patentide, kasulike mudelite ja kaubamärkide kaitsega.



| OAPI logo

OAPI (*Organisation Africaine de la Propriété Intellectuelle*) loodi 1977. aastal Banguis ning see koosneb 16 peamiselt prantsuse keelt kõnelevast liikmesriigist. OAPI tegeleb patentide, kasulike mudelite, kaubamärkide, tööstusdisainilahenduste, ärinimede, geograafiliste tähistega, autoriõiguse, mikrolülituse topoloogiaga, sordikaitse ja kõlvatu konkurentsiga.

GCC (Cooperation Council for the Arab States of the Gulf) Patendiamet loodi 1992. aastal ning sellel on kuus liikmesriiki: Bahrein, Kuveit, Omaan, Katar, Saudi Araabia ja Araabia Ühendemiraadid.



GCC logo |

5.7. Patendiuuringud

Patendiuuring annab leiutajale olulist globaalset informatsiooni sarnaste leiutiste olemasolu ja hetkeseisu kohta.

Patendiuuringu käigus saab leiutaja teada, kas tema loodud leiutis on juba olemas või mitte. See annab omakorda leiutajale võimaluse oma leiutist enne patendiametisse pöördumist sellisel moel muuta, et uudsuse ja tehnoloogia-taseme kriteeriumid oleksid täidetud. Patentide andmebaasid on ka olulised uute ideede allikad. Nagu varasemalt kirjeldatud Indoneesia näitest selgus, on andmebaaside oskusliku kasutamise abil võimalik terveid majandusharusid ning tööstusi luua ja mõjutada.

Enamik riigisisestest ametitest säilitab oma riiklikke andmebaase ning tavaliselt pääseb neile ligi internetis ja tasuta. Probleem seisneb selles, et enamasti on sellised andmebaasid riigikeeles, mistõttu on välismaalastel neid raske mõista.

Eelnimetatud põhjustel on EPO ja WIPO koostanud mahukad ingliskeelsed internetis kättesaadavad andmebaasid, mis hõlmavad patente ja patendi-taotlusi eri riikidest. EPO haldab andmebaasi nimega Espacenet ning WIPO andmebaasi PATENTSCOPE.



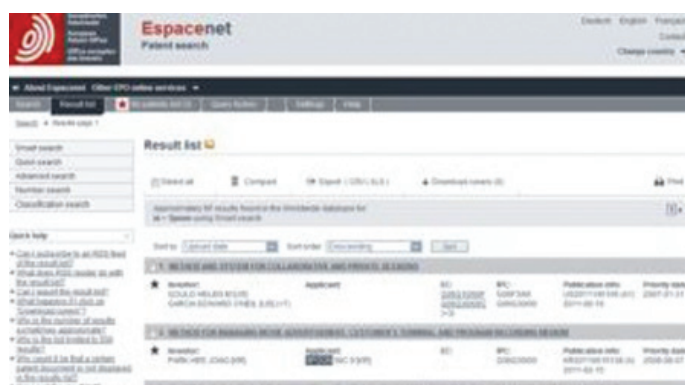
Espacenet'i logo |

Espacenet on EPO andmebaas, kättesaadav aadressil <http://worldwide.espacenet.com/>



Patentoscope logo |

PATENTSCOPE on WIPO andmebaas, kättesaadav aadressil <http://patentscope.wipo.int/search/en/search.jsf>



Patendiandmebaas Espacenet

5.8. Patendiõiguste rikkumine ja jõustamine

Patendiomanik võib patendiga kaitstud leiutise õigusvastase kasutamise korral nõuda:

1. leiutise õigusvastase kasutamise tekitatud kahju hüvitamist;
2. leiutise õigusvastase kasutamise teel saadu väljaandmist;

3. leiutise õigusvastase kasutamise lõpetamist ja edasisest rikkumisest hoidumist.

5.9. Sordikaitse

Kaitse alla võtmiseks peab sort olema

1. *uudne;*
2. *eristatav;*
3. *ühtlik;*
4. *püsiv;*
5. *sellel peab olema sobiv sordinimi.*

Uute sortide aretus nõuab olulisi investeeringuid nii oskuste, tööjõu, ressurside, raha kui ka aja tähenduses. Samamoodi nagu leiutajatele väljastatavate patentide puhul annavad teatud ainuõigused uue sordi osas edukale sordiaretajate võimaluse oma kulud tagasi teenida ja koguda raha lisainvesteeringuteks. Sordiaretaja õiguste puudumise korral on raskem neid eesmärke saavutada, sest puudub võimalus takistada teisi uue sordi seemneid paljundada või edasi müüa, ilma et aretaja sellest tulu saaks. Mõnes riigis kaitstakse uusi sorte patentidega (näiteks USA). Eestis toimub see teistmoodi ning sordikaitset reguleerib taimede paljundamise ja sordikaitse seadus.

Kaitse alla võtmiseks peab sort olema:

1. uudne – taime pole varem kasutatud ärieesmärkidel;
2. eristatav – sort peab olema selgelt eristatav kõikidest teistest;
3. ühtlik – sordi paljundamise eripärast tulenevaid varieerumisi arvesse võttes on sordi eristatavuse katsetes määratavad tunnused piisavalt ühtlikud ja vastavad sordikirjeldusele;
4. püsiv – sordi olulised tunnused jäävad muutumatuks pärast korduvat vegetatiivset või generatiivset paljundamist või pärast kindlaksmääratud paljundustsükli lõppemist;
5. sellel peab olema sobiv sordinimi.

Kaitsealust sorti võib omaniku loata kasutada üksnes teaduslikus uurimistöös, lähtematerjalina uue sordi aretamisel või oma tarbeks mittekaubanduslikul eesmärgil.

Küsimused

1. Kas leiutis, mille ainus eesmärk on kahjustada, saab olla patentitav? Arutle.
2. Kas on võimalik patentida (supermarketites müüdavatega sarnast) jalgratast? Millised omadused sellel peaksid olema, et see oleks patentitav?
3. Milline on patendi ja kasuliku mudeli erinevus? Millistel juhtudel kumbagi neist kasutada?
4. Millised võimalused on leiutajal patentitud leiutise ainuõiguse rikkumise korral?
5. Mis on sordikaitse?

6. Tööstusdisainilahendused

6.1. Tööstusdisainilahenduse mõiste

Toodete disaini kaitse kehtib enamikus riikides. Kaitse saamiseks tuleks esitada taotlus asjakohasele asutusele, milleks Eestis on Patendiamet.

Tööstusdisainilahendus on toote **tasapinnaline või ruumiline väliskujundus**. Väliskujundusena käsitatakse tööstusdisaini kaitse seaduses toote välisilme tunnusjoonte kogumit, mille üksikult või kombinatsioonis moodustavad vorm, konfiguratsioon, ornament, värvilahendus, faktuur ja materjal. Õiguskaitses saab tööstusdisainilahendus, mis on uus, eristatav ning mille järgi on võimalik tööstuslikult või käsitöenduslikult valmistada tooteid.

Tööstusdisainilahendus on uus, kui enne tööstusdisainilahenduse registreerimise taotluse esitamise päeva ei ole Eesti Vabariigis ega välisriigis avalikustatud sellega identset või äravahetamiseni sarnast tööstusdisainilahendust. Tööstusdisainilahendus on eristatav, kui sellest vastava ala asjatundjale jääv üldmulje erineb üldmuljest, mille asjatundjale on jätnud enne registreerimistaotluse esitamise päeva Eesti Vabariigis või välisriigis avalikustatud tööstusdisainilahendus.

Kiire kaitse saamise võimalus ning registreerimise lihtsus muudavad tööstusdisainilahendused erinevate tarvikute, nagu jalatsite, autorehvide, riiete ja muude toodete turgudel äärmiselt populaarseks.

6.2. Tööstusdisainilahenduste õigused

Tööstusdisainilahendustele ei anta õiguskaitset, kui pole täidetud eelnimetatud kriteeriumid. Õiguskaitset ei anta ka tööstusdisainilahendusele, mis:

1. tuleneb üksnes toote tehnilisest otstarbest, välja arvatud juhul, kui tööstusdisainilahendus võimaldab moodulisüsteemi toodete või toote osade eriviisilist ühendamist;
2. on vastuolus heade tavadega;
3. on ebapüsiv;
4. on mikrolülituse topoloogia;
5. on tagavaraosa või koost, mis tootesse paigutatuna ei jää toote tavakasutuses väliselt vaadeldavaks.

Paljudel juhtudel põhinevad tööstusdisainilahendused kellegi autoriõigusega kaitstud loomingul. Kui autoriõiguste omajatelt pole saadud vajalikku luba, siis tööstusdisainilahendust kaitse alla ei võeta.

Tööstusdisainilahenduse omanikul on ainuõigus valmistada tööstusdisainilahenduse järgi tooteid, levitada, müüa, müügiks pakkuda või eelnimetatud

Tööstusdisainilahenduse näiteid:



Tööstusdisaini nr 000231139-0003 „Nike”



Tööstusdisaini nr 000472071-0001 „Nokia”

Tööstusdisainilahendused võivad põhineda varasemalt loodud loomingul, kuid sellisel juhul peab olema olemas autori luba.

eesmärkidel importida, eksportida ja ladustada registreeritud tööstusdisainilahenduse järgi valmistatud tooteid. Tööstusdisainilahenduse omanikul on õigus keelata teistel isikutel ilma loata valmistada identse või äravahetamiseni sarnase tööstusdisainilahenduse järgi tooteid, levitada, müüa, müügiks pakkuda või eelnimetatud eesmärkidel importida, eksportida ja ladustada registreeritud tööstusdisainilahenduse järgi valmistatud tooteid. Tööstusdisainilahenduse omaniku õiguste rikkumine ei ole muu hulgas tööstusdisainilahenduse ärieesmärgita kasutamine isiklikeks vajadusteks, katsetustes ja õppetstarbeline ärieesmärgita kasutamine.

Tööstusdisainilahenduse registreering kehtib viis aastat registreerimistaotluse esitamise päevast arvates. Registreeringu kehtivust võib pikendada viie aasta kaupa kokku kuni 25 aastaks registreerimistaotluse esitamise päevast arvates. Kehtivuse pikendamise eest tuleb tasuda riigilõiv.

6.3. Riigisisene ja rahvusvaheline raamistik

Eestis toimub tööstusdisainilahenduste kaitsmiseks taotluse esitamine samamoodi nagu patentide puhul. Kuna riigiti on taotluse esitamine erinev, on WIPO kaudu võimalik esitada kaitsmiseks taotlus enda määratud riikidesse korraga. Sarnaselt leiutistele, otsustab iga riik õiguskaitsese andmise üle eraldi.

Regionaalsel tasandil on Euroopa Liidus võimalik saada ühenduse disainilahendus Siseturu Ühtlustamise Ameti kaudu. Kui tööstusdisainilahendus selliselt registreeritakse, tagab see tööstusdisainilahendusele õiguskaitsese terves Euroopa Liidus.

Küsimused

1. Millised on peamised erinevused leiutiste ja tööstusdisainilahenduste vahel?
2. Millised on kolm peamist tööstusdisainilahenduse kriteeriumit?
3. Nimeta vähemalt kaks juhtu, mil tööstusdisainilahendusele õiguskaitsese ei anta.
4. Kui kaua võib tööstusdisainilahenduse kaitsese kesta? Mis on selle eelduseks?
5. Milline organisatsioon registreerib tööstusdisainilahendusi Euroopa Liidus?

7. Kaubamärgid, geograafilised tähised, päritolutähised ja domeenimed

7.1. Kaubamärgid

Kaubamärk on tähis, millega on võimalik eristada ühe isiku kaupa või teenust teise isiku samaliigilisest kaubast või teenusest. Kaubamärk kannab päritolufunktsiooni, sest seostab kaupa või teenust ja selle kvaliteeti konkreetse kauba pakkuja või teenuse osutajaga. Seega juhindub tarbija oma ostuotsustes tihtipeale just kaubamärgist.

Leidub nii registreeritud ® kui ka registreerimata kaubamärke. Registreerimata kaubamärkide õiguskaitses seondub tavaliselt üldtuntud kaubamärkidega, mida võib olla raske kogu maailmas kaitsta. Rahvusvaheliselt tuntud kaubamärkidele on siinkohal antud tavapärasest laiemast kehtivuspiirkonnaga kaitse. Näiteks Coca-Cola kaubamärk võib mõnes riigis olla registreerimata, kuid kuna tegemist on üldtuntud kaubamärgiga, on teistel isikutel selle kasutamine ikkagi keelatud.

Kaubamärgi peamine nõue on, et see oleks eristatav. Kaubamärk on eristatav, kui ta aitab tarbijal üksteisest eristada samaliigilisi kaupu ja teenuseid.

Teiseks peab kaubamärk olema graafiliselt kujutatav. Helimärkide puhul tuleb heli esitada graafiliselt arusaadavalt noodikirjas. Tuntud helimärgi näiteks on Nokia mobiiltelefonide tunnusmeloodia.

Kolmas nõue on, et kaubamärk ei oleks kirjeldav. See tähendab, et sõna ei tohiks toodet otseselt kirjeldada. Näiteks kaubamärk APPLE on sobilik arvutitele, kuid mitte õuntele.

Neljandaks ei tohi kaubamärgid olla üksteisega identsed või sarnased.

VOLVO **LOVOL**

Pilt 4. Näide sarnastest auto kaubamärkidest Volvo (EÜ 010397016) ja Lovol (EÜ 005029731).

7.2. Kaubamärkide liigid

Registreerida saab järgmisi kaubamärke:

Sõnamärk – kujundamata kirjas üherealine märk, mis sisaldab väike- või suurtähti, sõnu, numbreid, kirjavahe- jms erimärke. Sõnad võivad pärineda tavakeelest või olla tuletatud.

Tööstusdisainilahenduse
näiteid:





Apple Inc.
(EÜ 000000745)



Mars Inc.
(EÜ 000002337)



Milky Way
(EE22118)



Coca-Cola klaasid
(EÜ 009635525)



Coca-Cola pudel
(EÜ 011604964)

Nagu patentide puhul, kehtib kaubamärgi kaitse nendes riikides, kus see kaitstud on.

Kujutismärk – piltidest, graafikast või kujutistest koosnev tähis.

Kombineeritud märk – sõnad, tähed või numbrid koos kujundusega. Ka omapärane kirjaviis on kujundus.

Ruumiline märk – kolmemõõtmeline kaubamärk, mis võib sarnaneda tööstusdisainilahendusega. Selleks võib olla originaalne pakend või toote originaalne kuju.

Harvem kasutatavad on värvi-, heli-, lõhna- ja liikuvad märgid. Nende näideteks on Milka šokolaadi pakendi kindlat tooni lilla värv, eespool nimetatud Nokia helin, varasemalt lõhnamärgina kaitstud tennisepalli reklaamiv värskest lõigatud muru lõhn ning mängukaardi firma Upper Deck hologrammimärk.

7.3. Kaubamärgid, mis ei saa õiguskaitset

Õiguskaitset ei saa tähis, mis on:

1. eristusvõimetu;
2. kirjeldav;
3. tavapärane;
4. eksitav;
5. koosneb üksnes kujust, mis tuleneb toote olemusest, mis on vajalik tehnilise tulemuse saavutamiseks;
6. vastuolus heade tavadega;
7. sisaldab geograafilist tähist, kui see võib kaasa tuua geograafilise tähise õigusvastase kasutamise;
8. on esitatud registreerimiseks pahauskselt.

7.4. Riigisisene ja rahvusvaheline raamistik

Nagu patentidegi puhul, tegeleb ka riigisiseste kaubamärkide registreerimisega Eestis Patendiamet.

Eesti ettevõtja, kes on huvitatud oma kaubamärgi kaitsmisest välisriikides, saab seda tänu Madridi protokollile teha lihtsalt ja odavalt, taotledes oma märgile õiguskaitset paljudes riikides korraga. Selleks tuleb esitada vaid üks prantsus- või ingliskeelne taotlus ja tasuda üks lõiv.

Rahvusvahelise kaubamärgi taotlemine käib riikliku patendiameti kaudu. Sealt saadetakse see edasi WIPO-le. WIPO saadab taotluse määratud riikidesse kohalikuks menetlemiseks. Õiguskaitset välistavate asjaolude puudumisel saab kaubamärk õiguskaitse.

Euroopa Ühenduse kaubamärgisüsteem võimaldab saada kaubamärgile õiguskaitse kogu Euroopa Liidus. Taotluse võib esitada eesti keeles Hispaanias Alicante asuvasse Siseturu Ühtlustamise Ametisse (OHIM).

7.5. Kaubamärgiomaniku ainuõigused, nende rikkumine ja õiguste jõustamine

Kaubamärgiomanikul on õigus keelata kolmandatel isikutel:

1. kasutada äritegevuses õiguskaitse saanud kaubamärgiga identseid tähiseid kaupade või teenuste puhul, mis on identsed kaupade või teenustega, mille suhtes on kaubamärk kaitstud;
2. kasutada äritegevuses õiguskaitse saanud kaubamärgiga identseid või sarnaseid tähiseid kaupade või teenuste puhul, mis on identsed või samaliigilised kaupade või teenustega, mille suhtes on kaubamärk kaitstud, kui on tõenäoline tähise ja kaubamärgi äravahetamine tarbija poolt, sealhulgas tähise assotsieerumine õiguskaitse saanud kaubamärgiga;
3. kasutada äritegevuses registreeritud kaubamärgiga või enamikule Eesti elanikkonnast tuntud õiguskaitse saanud kaubamärgiga identseid või sarnaseid tähiseid, millega tähistatakse teist liiki kaupu või teenuseid, kui tähisega võib ebaausalt ära kasutada või kahjustada kaubamärgi omandatud mainet või eristusvõimet;
4. kauba või pakendi tähistamise tähiseiga;
5. tähiseiga tähistatud kaupade pakkumise müügiks, nende turustamise ja ladustamise müügi eesmärgil;
6. tähiseiga tähistatud teenuste pakkumise ja osutamise;
7. tähiseiga tähistatud kaupade sisse- ja väljaveo;
8. tähise kandmise äridokumentidele, reklaammaterjalidele ja kauba kasutusjuhendile.

Kaubamärgiomanik võib esitada hagi ainuõigust rikkunud isiku vastu:

1. õigusrikkumise lõpetamiseks;
2. tahtlikult või hooletuse tõttu tekitatud varalise kahju, sealhulgas saamata jäänud tulu, ja moraalse kahju hüvitamiseks.

Võimalik on ka hagi esitamine piiriüleste kaubamärgiõiguste rikkumise korral.

7.6. Geograafilised tähised ja päritolutähised

Geograafilised tähised (PGI) ja päritolutähised (PDO) on põllumajanduspoliitikaga seotud intellektuaalomandi liik. Selliste tähiste eesmärk on rõhutada looduslike geograafiliste eeliste seost kindla koha ning seal toodetud toiduainete vahel.

Kui päritolutähise puhul peab toode olema traditsiooniliselt ja täielikult valmistatud (töödeldud ja toodetud) teatud piirkonnas, siis geograafilist tähist kandev toode võib osaliselt ka mujal valmistatud olla.



Geograafilise tähise näited



Registreeritud geograafilist tähist võib kauba või teenuse tähistamiseks kasutada isik, kes tegutseb registreeringus märgitud kauba tootja, töötaja või müügiks ettevalmistajana või teenuse osutajana registreeringus märgitud geograafilisel alal ja kelle kaubal või teenusel on kõik registreeringus märgitud omadused, maine või muud iseloomulikud tunnused.

Päritolutähis kasutab toote kirjeldamiseks piirkonda, konkreetset kohta või erandjuhul riiki. Päritolutähise puhul on nõutav:

- päritolu (toode peab pärinema geograafilisest piirkonnast);
- keskkonnast tingitud kvaliteet või omadused;
- toote täielik valmistamine selles piirkonnas.

Geograafiline tähis (näiteks Porto) informeerib tarbijaid toote päritolu ja omaduste kõrval ka selle nõuetekohasest kontrollitusest. Seega ei näe tarbijad geograafilist tähist kandvas tootes mitte ainult kindlat päritolu ja teatud omadusi, vaid ka tunnistust, et toode on kvaliteetne. Geograafilisi tähiseid kasutatakse peamiselt veinide, piiritusjookide, põllumajandustoodete ja toiduainete märgistamiseks.

Geograafilise tähise puhul peab geograafiline seos avalduma vähemalt ühes tootmisetapis, töötlemisel või valmistamisel. Lisaks tuleb tootele kasuks hea maine.

Kaupu, mis ei vasta päritolutähise või geograafilise tähise nõuetele, ei ole lubatud selliste tähistega märgistada. Näiteks Itaalia või California vahuvein ei või olla nimetusega Champagne. Eesti kuulsaimad (ja ainukesed) geograafilised tähised on sõnamärk Värskä, Põltsamaa (veinid) ning juustud Saaremaa juust ja Põltsamaa juust.

Kaubamärgid ja geograafilised tähised täiendavad üksteist. Geograafilist tähist või päritolutähist võib kasutada kaubamärgis tingimusel, et kaubamärki kasutatakse kindlast piirkonnast pärinevate toodete puhul ning et kaubamärk vastab teatud omadustele. On palju kaubamärke, mis lõikavad kasu geograafilise tähise või päritolutähise heast mainest. Mõned kaubamärgid on saanud tuntuks just tänu geograafilise tähise loodud heale mainele.

Registreeritud geograafilist tähist võib kauba või teenuse tähistamiseks kasutada isik, kes tegutseb registreeringus märgitud kauba tootja, töötaja või müügiks ettevalmistajana või teenuse osutajana registreeringus märgitud geograafilisel alal ja kelle kaubal või teenusel on kõik registreeringus märgitud omadused, maine või muud iseloomulikud tunnused.

Määratletud piirkonna tootjad või ettevõtjad võivad keelata teistel isikutel registreeritud geograafilise tähise kasutamise või reklaamimise (geograafilise tähise või päritolutähise maine loata ärakasutamise).

Süsteem on vabatahtlik ja avatud: iga määratletud piirkonnas asuv tootja võib tootmise nõuetest kinni pidades oma tootel kasutada registreeritud tähist. See soodustab äriliste kogukondade turuvõimekust. Ühise taotluse esitamisel jagab kohalik ühing õiguskaitse kulud ja tulud omavahel ära.

Keelatud on:

1. geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine kauba või teenuse tähistamiseks isikul, kes ei tegutse registreeringus märgitud kauba tootja, töötleja või müügiks ettevalmistajana ega teenuse osutajana registreeringus märgitud geograafilisel alal;
2. geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine kauba või teenuse tähistamiseks, kui kaubal või teenusel puudub kas või üks registreeringus märgitud omadus, maine või muu iseloomulik tunnus;
3. geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine kauba või teenuse tähistamiseks, mida registreering ei hõlma, kuid mis on registreeringuga hõlmatud kauba või teenusega samaliigiline;
4. geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine muu kauba või teenuse tähistamiseks, kui see võib kaasa tuua kaitsitud geograafilise tähise maine pahauskse ärakasutamise;
5. eksitava teabe kasutamine kauba või teenuse päritolu, olemuse või põhiomaduste kohta kauba või teenuse sise- või välispakendil, reklaammaterjalis või sellega seotud dokumentides;
6. sellise tähise kasutamine, mis hoolimata kauba või teenuse tegelikust geograafilise päritolu tõepärasest kajastamisest võib tekitada avalikkuses vale arusaama, et kaup või teenus pärineb teiselt alalt, isegi juhul, kui tegelik päritolu on näidatud;
7. teised toimingud, mis võivad avalikkust kauba või teenuse tegeliku päritolu suhtes eksitada.

Geograafilise tähise registreerimise taotlus esitatakse Eesti Patendiameti vastuvõtuosakonnale.

Geograafilise tähise ja päritolutähise õiguskaitses on tähtajatu.

7.7. Domeeninimed

Domeeninimi on organisatsiooni või isiku tähtede ja numbrite kombinatsioon, mis peab olema kordumatu (ainulaadne); selle peamine eesmärk on internetiaadresside numbrilisele kujule vastava kasutajasõbralikuma esitusviisi loomine. Näiteks *muudab see internetiaadressi 192.0.34.65 aadressiks nimega www.alpto.gov.al.*

Domeeninime (tavaliselt on see seotud ettevõtte nime või toote nimetusega) registreerimine väldib olukorda, et teised sama nime endale võtaksid ja seda kasutaksid. Kuna domeeninimed on seotud ettevõtte nime või tootega, kuuluvad need IO vara hulka. Domeeninimi võib ka olla kaubamärgi osa.

Hinnatumad domeeninimed on .com, .net ja .org. Neid nimetatakse tippdomeenideks.

Domeeninimesid võivad kõik enda nimele registreerida, kuid sealjuures tuleb hoiduda eksitavate aadresside puhul pahausksest tegevusest.

Kuna domeeninimed viitavad tavaliselt mingile ettevõttele või tootele, on domeeninime ja kaubamärgi sarnasuse üle palju arutletud. Siiski on kaubamärk territoriaalse kehtivusega, internetis olevad domeeninimed aga ülemaailmsed ning erinevais paigus võivad olla erinevad domeeninime kasutamise tingimused. Sel põhjusel on kerge tulu lootuses registreeritud kuulsatele kaubamärkidele (näiteks Nike) viitavaid domeeninimesid.

Domeeninime pahauskne registreerimine tähendab selle registreerimist eesmärgiga domeeninimi vastava kaubamärgi omanikule müüa, rentida või tema äritegevusse sekkuda.

Kui domeeninimi on registreeritud pahauskselt, on kaubamärgiomanikul õigus registreering kohtus vaidlustada.

Küsimused

1. Mis on kaubamärk ja millist funktsiooni see täidab?
2. Nimeta kaubamärgi eri liike ja too näiteid.
3. Mida ei loeta kaubamärgiks?
4. Mis on geograafiline tähis ja päritolutähis? Mille poolest need erinevad?
5. Kes võivad kasutada geograafilist tähist ja päritolutähist?
6. Mis on domeeninimi ja kuidas on see seotud kaubamärgiga?

8. Ärisaladus

8.1. Ärisaladuse mõiste

On tuntud legend, et Coca-Cola originaalretsept on seifi lukustatud ning selle sisu on teada vaid kahele isikule selles ettevõttes. Ükskõik kas see legend vastab tõele või mitte, illustreerib see igal juhul hästi ärimaailma tegelikkust. Selline teave on ettevõtte jaoks vara, mis annab ettevõttele konkurentidega võrreldes turueelise ning mida on seetõttu kasulik kaitsta.

Ärisaladus on selline salastatud teave ettevõtte äritegevuse kohta, mis annab ettevõttele konkurentidega võrreldes turueelise ning mille avaldamine võib kahjustada ettevõtte huve. Ärisaladus on eelkõige oskusteavet puudutav tehniline ja finantsteave ning teave kulude hindamise meetodika, tootmisaladuste ja -protsesside, tarneallikate, ostu-müügi mahu, turuosade, klientide ja edasimüüjate, turundusplaanide, kulu- ja hinnastruktuuride ning müügi-strateegia kohta.

Ärisaladuse eelis on, et seda pole vaja registreerida, seetõttu puuduvad registreerimiskulud, samuti pole õiguskaitse ajaliselt piiritletud. Ärisaladuse puhul on puuduseks võimalus, et konkurendid võivad selle toodangu uuringu ja analüüside käigus teada saada. Samuti pole ärisaladuse õiguskaitse jõustamine kohtus lihtne.

8.2. Ärisaladuse määratlemine ettevõttes

Informatsioon, mida ettevõtte ärisaladusega kaitseb, pole kõigile iseenesest mõistetav. Seetõttu on soovitatav kehtestada ärisaladuse ja selle määratluse kohta kindel strateegia. Järgnevad punktid aitavad kindlustada ärisaladuse hoidmist ettevõttes:

1. looge kirjalik materjal ettevõtte ärisaladuse strateegia kohta, milles on sätestatud ärisaladuse mõiste ja selle kasutamine;
2. harige kõiki töötajaid informatsiooni turvalisuse küsimustes;
3. teavitage lahkuvaid töötajaid ärisaladuse hoidmise kohustusest;
4. lisage lepingusse piirangud ja leppetrahvid;
5. piirake üldist juurdepääsu igasugustele dokumentidele;
6. märgistage dokumente (näiteks „konfidentsiaalne”, „mitte teha koo-
piaid” jne).

8.3. Ärisaladuse rikkumine ja õiguste jõustamine

Ärisaladuse rikkumine hõlmab ärisaladuse omandamist varguse, pettuse, ähvarduse teel või muul ebaseaduslikul viisil.

Ärisaladus on selline salastatud teave ettevõtte äritegevuse kohta, mis annab ettevõttele konkurentidega võrreldes turueelise ning mille avaldamine võib kahjustada ettevõtte huve.

Konkurentide toodangu igakülgne uuring ja analüüs on tehnoloogiliste seadmete, objekti või süsteemi põhimõtete uurimine ning selle struktuuri, funktsioonide ja töö analüüs.

Ärisaladuste avaldamine võib tuua endaga kaasa nii kriminaalasja kui ka suure rahatrahvi.

Kui ärisaladuse ebaseaduslik omandamine on toimunud, on enda kaitsmiseks mitu võimalust. Kui ärisaladus lekkis ettevõtte töötaja süül ning sellekohased sanktsioonid on lepingus sätestatud, on üsna lihtne kahjutasu nõuda.

Üldjuhul lahendatakse ärisaladuse rikkumist puudutavad vaidlused tsiviilkohtumenetluses. Siiski on ärisaladuse rikkumine ka kriminaalkorras karistatav. Nimelt karistusseadustiku kohaselt võib töö- või ametiülesannetega seoses isikule teatavaks saanud ärisaladuse ilma ettevõtja loata ja ärilisel või kahju tekitamise eesmärgil avaldamise või kasutamise eest karistada rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

Näide. 2011. aastal mõisteti Tallinna ringkonnakohtus süüdi ühe naftasaaduste müügiga tegelenud ettevõtte müügijuht, kes pärast töölepingu lõppemist edastas konkureerivale ettevõttele varem sõlmitud müügilepingu tingimused. Kuna tööandja oli töötajaga sõlminud konfidentsiaalsuslepingu ning ärisaladuse hoidmise eest ka igakuist tasu maksnud, siis mõisteti endiselt müügijuhilt välja kopsakas kahjutasu.

Küsimused

1. Mis on ärisaladus?
2. Kuidas ärisaladust kaitsta?
3. Mida saab ettevõtte ärisaladuse rikkumise korral teha?

9. Kõlvatu konkurents

9.1. Kõlvatu konkurentsi mõiste

Kõlvatu konkurents on ebaaus äritegevus, heade kommete ja tavadega vastuolus olevad teod.

Kõlvatu konkurents on ebaaus äritegevus, heade kommete ja tavadega vastuolus olevad teod.

9.2. Kõlvatu konkurentsi liigid

Kõlvatu konkurentsina on käsitletavad järgmised keelatud tegevused:

1. Eksitava teabe avaldamine, avaldamiseks esitamine, tellimine, konkurendi või tema kauba halvustamine. Eksitav teave on ebatõesed andmed, mis võivad ostja tavalise tähelepanelikkuse juures tekitada pakkumisest eksliku mulje või millega kahjustatakse või võidakse kahjustada teise ettevõtja mainet või tema majandustegevust. Nimetatud andmete all mõistetakse eelkõige teavet pakutavate kaupade päritolu, omaduste, valmistamisviisi, hankimisviisi või -allikate, hinna, tariifi, allahindluse, auhindamise, müügi põhjuste ja varude suuruse ning ettevõtja eesõiguste, finantsseisundi ja muude omaduste kohta. Keelatud on eksitava teabe avaldamine või avaldamiseks esitamine või tellimine kas enda või kaubaturul osaleva teise ettevõtja, tema kauba või töövahendi kohta, välja arvatud teabe avaldamine, kui avaldajalt on sellise teabe avaldamine tellitud või avaldaja ei vastuta teiste poolt temale esitatud teabe õigsuse eest.
2. Konfidentsiaalse teabe kuritarvitamine, teise ettevõtja töötaja või esindaja ärakasutamine. Konfidentsiaalse teabe kuritarvitamine on konkurendi konfidentsiaalse teabe kasutamine, kui vastavad andmed on saadud seadusevastaselt. Konkurendi töötaja või esindaja ärakasutamine on tema mõjutamine tegutsema mõjutaja või kolmanda isiku huvides.
3. Eksitava reklaami avaldamine. Reklaam, mis ükskõik millisel viisil eksitab või tõenäoliselt eksitab isikuid, kellele see on suunatud või kelleni see jõuab, ja mis oma eksitava iseloomu tõttu võib mõjutada nende isikute majanduskäitumist või nimetatud põhjustel kahjustab või võib kahjustada reklaami tellija konkurenti, on keelatud. Reklaami loetakse eksitavaks eelkõige siis, kui see annab eksitavat teavet kaupa, teenust, kauba müüki või teenuse osutamist iseloomustavate näiteks järgmiste asjaolude kohta: kättesaadavus, kogus, koostis, kasutamiskõlblikkus, lisatarvikute olemasolu, tehnilised andmed, kasutamise ja hoidmisega seotud riskid, sealhulgas keskkonnaohutus, valmistamise, varumise või osutamise viis ja aeg, tootmispaik või päritolumaa, kasutusotstarve, hind, kauba tootja või teenuse osutaja isik, tema tegevusala ja kvalifikatsioon jne.

Õiguspärasest käitumisest turul ei ole võimalik tagada üksnes tööstusomandi õiguste kaitsmisega. Paljud kõlvatu konkurentsina käsitletavat teod pole tööstusomandit puudutavates seadustes hõlmatud. Eestis reguleerib kõlvatut konkurentsi konkurentsiseadus, mõningal määral reklaamiseadus ning riiklikku järelevalvet teeb konkurentsiamet.

9.3. Õiguste jõustamine

Kõlvatu konkurents või selle puudumine tuvastatakse poolte vaidluses tsiviilkohtumenetluse korras.

Küsimused

1. Mis on kõlvatu konkurents?
2. Nimeta kõlvatu konkurentsi liike.
3. Kes teeb Eestis riiklikku järelevalvet konkurentsi üle?
4. Kas reklaami, kus juhitakse tarbija tähelepanu kauba nappusele sooduskampaania ajal, võib liigitada kõlvatu konkurentsi alla?
5. Kas enda ettevõtte nimetamist hinna- või turuliidriks võib pidada kõlvatuks konkurentsiks?

